De klok van Delft

J.A. Alberdingk Thijm

bron
J.A. Alberdingk Thijm, *De klok van Delft*. H.H. van Romondt, Utrecht 1846

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/albe003klok01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

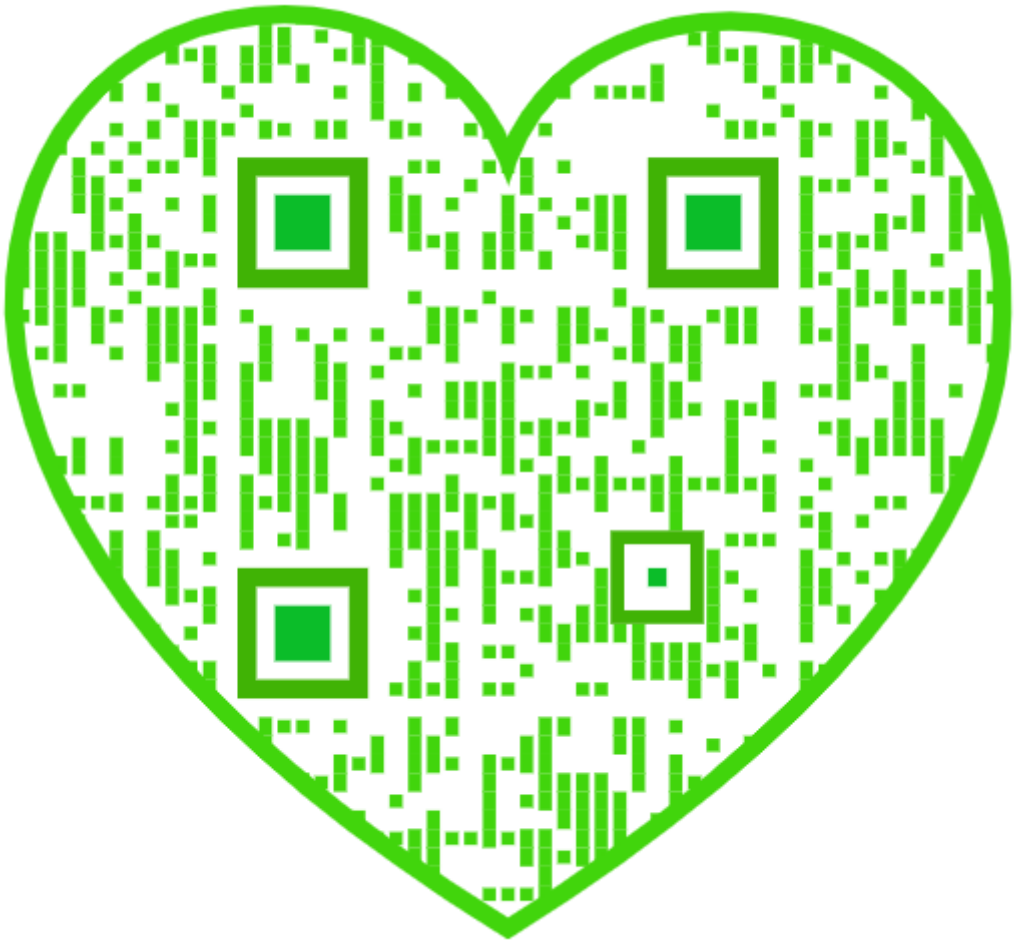

V

Aan den Heer C.F. Lurasco.

Ik heb aan u vele en diere verplichtingen. Ge zijt mij, van het oogenblik af, dat mij het geluk te beurt viel u te leeren kennen, een belangloos vriend geweest; en wel het kennelijkst in dagen van ziekten en kommernis. Toen ik, door Gods genade, verrees uit den sluimer, dien men doodelijk geloofd had - waart gij, onder mijne geliefden, van de eersten, op wie ik mijn blik, in het heropend leven, vertrouwlijk mocht laten rusten; hartelijke deelneming en onvermoeide hulpvaardigheid las ik in uw oog, ondervond ik in uw verkeer; gij hebt niet voor eene reis van eenige maanden te rug geschrikt, toen ze mijner gezondheid voordeelig geoordeeld werd: ieder oogenblik, toen ter tijd, was mij vruchtbaar bij eene vriendschap, wier kieschheid ik nog hooger stel dan uwe weldaden. Daarom - om dat alles - gloeit mijn hart van dankbaarheid voor u, en heb ik sints lang naar eene gelegenheid uitgezien,

om ze u te betoonen. Wat gij in uwen maatschappelijken werkkring zijt - en in u-zelven, met uw ontwikkeld gevoel, uw takt en kunstsmaak - behoef ik niet te verkondigen; noch ook voegt 'et mij, am dat ge mijn vriend zijt, en dewijl ik hier te spreken heb van uwe goedheden voor mij, en niet van uwe verdiensten - ik mag zoo min uw zedigheid kwetsen, als geheel verzwijgen wat mij hoogschatting en vriendschap voor u heeft ingeboezemd. Neem er, in dees opdracht, een gering, maar openlijk blijk van aan. Mocht het eene onwaardige gift gescholden worden - het kan ú niet ter schande zijn: om dat het hart, waarmeê ik het aanbied, is - gelijk gij 't kent. Deze dag is een ware vreugdedag voor mij: ik zal God bidden, dat hij de vriendschap in onze harten bevestigen moog, en dat hij u nog lang, voor de glorie van zijn naam - voor het Goede, het Schoone, en het Ware, dat gij bemint - voor de menschheid en bijzonder voor uw vrienden, in het leven moog bewaren!

Amsterdam, den 10*den van Lentemaand*, 1846.

J.A. ALBERDINGK THIJM.

Voorreden.

Alvorens wij ter behandeling van het eigenlijk onderwerp dezer voorreden overgaan, moeten er ons twee woorden van het hart, die, zoo zij al niet in onmiddelijk verband staan met ons *Verhaal*, toch de form van het oordeel er over mogelijk zullen wijzigen of bepalen.

De Auteur heeft, sints hij met zijn eersten arbeid optrad, zich deswegends met velerhande beoordeelingen begroet gezien. Reeds bij eene vroegere gelegenheid heeft hij betuigd, dat aanmerkingen hem welkom waren, zoo men de moeite nam er eene konsequente theorie aan ten grondslag te leggen, en ze met argumenten te stevigen. Ondertusschen heerscht bij sommige literaire organen ten onzent nog voortdurend de gewoonte van te berispen en te verwerpen - zonder de motieven tot die handelwijze, neven het vonnis, op te geven; men maakt zich van de beoordeeling met een paar machtspreuken af, en sterk op het gezach zijns woords, verzuimt men het bewijs te leveren, dat men recht en reden had tot de uitgebrachte kritiek. Eenigen schijnen ook in het denkbeeld te verkeeren, dat onheuschheid tot de noodzakelijke eigenschappen van een beoordeelaar behoort, en dat een

auteur, minder dan eenig ander beschaafd mensch, op het in acht nemen van een hoffelijken toon, ten zijnen opzichte, aanspraak mag maken. Anderen zelfs ontzien zich niet ontrouwe citaties te doen uit het gekritizeerde werk, of redeneeringen te vermelden, die aldus, in het door den beoordeelaar aangebracht verband, er niet in gevonden worden.

Ook de Schrijver van dit *Verhaal* heeft het een en ander ondervonden; en hij wil niet verbergen, dat hij - bewust van zijn oprecht en gemoedelijk streven om, op zijn beurt eenige zuivere denkbeelden van Waarheid en Schoonheid in gepaste vorraen bij onze letterkunde in te leiden - zich door die onheusche en, zijns erachtens, onrechtmatige wijze van oordeelvelling gegriefd heeft gevoeld, Maar wat hem het meeste griefde was, dat men de onbillijkheid jegens hem zòo ver heeft gedreven van hem de goedkeuring, die hem bij sommigen ten deel was gevallen, als een door hem te boeten misdrijf voor te werpen, en hem de onlogische redeneering toe te voegen: 'Men heeft u *bewierookt* - derhalve kent gij u-zelven niet;' terwijl bovendien, uit het geheel van zoodanige beoordeeling, zich duidelijk liet zien, dat men een ruim gebruik van dit op zoo slechte gronden bewezen gebrek aan zelfkennis wilde maken. Den Auteur schijnt het intusschen een onvruchtbaar werk de gemelde onrechtvaardigheden, die trouwens de *notoriété publique* blijken te zijn[1], hier nader aan te wijzen - maar dit acht hij, ter ontwarring der standpunten, toch noodig bedaard en ernstig te verklaren:

Dat hij zich vereerd, neen, getroffen gevoeld heeft, bij de bewijzen van levendige sympathie, die hem, zoo als het genoemd is, door zijne 'letterkundige vrienden' gegeven werden, dat hem hiervoor het bewustzijn streelt van een dierbaren erkentlijkheidsplicht; maar, dat hij tegen de uitspraak

1 Zie den *Gids*, 1846, boekb. bl. 78.

der kritische vierschaar, die hém voor dien lof verandwoordelijk schijnt te stellen, met nadruk protesteert; dat hij een beroep doet op de billijkheid en 't gezond verstand, waar men het waagt te veroordeelen, zonder motief, en zonder form: dat hij, in één woord, der Kritiek - voor goed - het recht betwist van hem anders te maken dan hij zich betoond heeft; van hem anders voor te stellen dan hij zich-zelven erkend heeft - tenzij men het bewijs leverde zijner dwaling.

Hiermede gelooft hij over dit punt genoeg te hebben gezegd; hij wenscht er nimmer op te rug te komen, en zal, in den vervolge, zijn werk geduldig overlaten aan de rechtvaardiging of den blaam, dien het met zich zal voeren: alleen hield hij zich verplicht akte te nemen van hetgeen er rondom hem voorviel, en van zijne gevoelens daaromtrent openlijk te doen blijken.

En thands tot het eigenlijk doel dezer voorreden!

In de laatste tijden heeft men zich herhaaldelijk bezig gehouden met de vraag, of de tijd voor poëzij voorbij is: doch, aleer iemant zich in den rei der voorstanders van het ontkennend of van het beamend andwoord stelle - vraag hij hun af, vraag hij het zich-zelven:

Wat men daar met *poëzij* bedoelt?

Is het de poëetische *essentie?* - is het dat licht Gods in deze duistere valleie, hetwelk men *schoonheid* noemt, zoo in de natuur als in de kunst, en bepaaldelijk in de kunst? - In dat geval zou men het geschilpunt duidelijker maken, door te vragen: of de tijd voor *kunst* voorbij is?[1] - of SCHEF-

1 We willen de quaestie, op de *natuur* toegepast, hier nog niet eens dóordrijven: de diskussie zou ál te veel in 't ongerijmde loopen! - of de Schoone Natuur wel van onze tijd is! of zij onzer tegenwoordige maatschappelijke beschaving niet onwaardig moet gerekend worden!! 'Ob die Natur den Bedürfnissen der Menschen wohl angemessen sei!' De prijsvraag klonke origineel genoeg!

FER en CORNELIUS, of MEYERBEER en MENDELSSOHN, of ANDERSEN, MANZONI, of wie zich in Beeldhouw-en Bouwkunst onderscheiden, niet in tel zijn - of men ze niet begrijpt, of de volken hen geen getuige hebben gemaakt van hunne ontroering en hunne bewondering?

Moeielijk ware het te ontkennen, dat onze eeuw zich in de richting der filozofie, der natuurkundige wetenschappen, der koele zedekende en van den industriëelen zin krachtig ontwikkelt: maar nog moeilijker, dat ons uit de laatste vraag het axioma niet zonneklaar voor oogen springt: ‘Men heeft, ook in onze tijd, talent en gevoel voor poëetische Kleur en Toon, men vermag en begrijpt nog iets, waar de schoonheid zich in het zedig kleed der Proza hult, en waar zij den majestueuzen uitdruk aanneemt van de melodie der Lijnen.

Hetgeen alzoo, voornamelijk, Poëzij tot Poëzij maakt, en Kunst tot Schoone Kunst - de poëetische hoofdstof - wíl men nog wel: het kan dus alleen de voortreflijkheid, de geschiktheid, de duldbaarheid, van de poëetische *form* zijn - der vaerzen, in een woord - waaromtrent men het oneens is: ‘De algemeene richting der beschaving leidt er toe,’ zeggen de tegenstanders der poëzij, ‘om in 't vervolg alleen proza tot het voertuig onzer denkbeelden te maken;’ en dat - hoe zoo? - ‘wel, ter oorzake, dat de poëzij de taal van de kindschheid des menschdoms is, en het geen pas zou geven, dat een volwassene, in deftigen verhandelrok, juist zoo sprak als een kind, “dat nog met doeken en zwachtels omwoeld is.”’ - Maar daar zijn zoo eenige dingen die het kind met den mensch gemeen heeft - daar is, bij voorbeeld, het ademhalen: het moge bij den man sterker en meer in 't oog vallend zijn, dan bij het wichtjen - maar uwe tegenpartij eischt ook MAERLANT, noch zelfs eenig menestreel uit de middeleeuwen meer te rug: zoo tijd - zoo taal! Doch, aangezien we nu wat ouder, en (wilt ge!) wijzer geworden zijn - moeten we daarom ons het recht

laten betwisten, of blind zijn yoor het gunstig effekt der vrijheid, om vaerzen te schrijven, om ‘onze volzinnen lang te maken of kort; de keuze der woorden en hun schikking te regelen naar den aard van het voorwerp, dat men nabootsen, schilderen, uitdrukken, of voorstellen wil; wat de maat betreft, die er in een volzin mag heerschen - onze lettergrepen zoowel in jamben als trochaeen te verdeelen, ze zelfs met spondeën en pyrrichiën (zoo er in den Hollandschen stijl met vrucht aan *quantiteit* kan gedacht worden) te doormengen; den klemtoon zich bevallig te laten afwisselen in onze woorden; schrijvende - op iederen regel zoo veel woorden te stellen als wij voegzaam achten; en, in éen woord onze welgekozen taal zoo melodìëus in elkander te voegen (zelfs met behulp der assonance, die men rijm noemt), als waar het onderwerp aanleiding toe geeft?’ Waarom zou men zich het gebruik van middelen ontzeggen, die, ter bereiking van des schrijvers doel - de Uitdrukking der Schoonheid - in zóo vele gevallen blijkbaar nuttig, ja zelfs onontbeerlijk zijn? - Maar wórden er nog *gedachten* gekweekt, ‘wier kunstform waarlijk maat en rijm vereischt?’ - Het andwoord is reeds boven geleverd: zoo de konsten een gemeenschappelijken oorsprong hebben, éen zijn in haar beginsel, en slechts verschillende *formen* opleveren voor *ideën* van den zelfden aard - zoo dit vooral met de Christelijke Kunst waarheid is - dan kan er in een eeuw, die zóo veel groote kunstenaren in Beeldende Kunst en Toonkunst voortbracht en huldigt, die zóo veel dichters oplevert, welke zich voor húnne werken van de Prozaform bedienen (gelijk de schilder *schildert*, al kent en waardeert hij de voortreflijkheid van het *ronde-bosse*) - dan kan er in onze tijd geen weêrzin zijn van eene dichterlijke gedachte in poëetische form - dan moet het aan toevallige oorzaken, individuëele omstandigheden bij de dichters - niet aan den zin en vatbaarheid des volks in 't

algemeen - worden toegeschreven, wanneer er zich rondom ons niet meerdere schrijvers in vaerzen, die grooten opgang maken, voordoen.

Wij durven verder gaan. Onze tijd is der poëzije gunstiger dan allen anderen kunstformen; en dit om de zeer eenvoudige reden, dat geene andere zoo gaarne, en met eene zoo gelukkige uitwerking, de spekulaties van onzen (wij ontkennen het niet) even zeer wijsgeerigen als industriëelen tijdgeest[1] tot hare noodzakelijke Schoonheid, en de verhevenste in de eerste plaats, laat opvoeren, ja, met het arsthetiesch bestanddeel verzusteren en als vereenzelvigen[2]. De schoone, harmoniëuze, rhythmische, gedachte eischt een rhythmische form als haar symbool, als het beeld, dat haar het best aan de menschelijke zinnen vertegenwoordigt; en de wetenschap, voor zoo ver zij daar element in is, laat zich, door de hand van den meester, gewillig oplossen in het poëetisch geheel. In het proza behoeft de fuzie zoo sterk niet te zijn - maar de verschillende hoofdstoffen van het opstel zullen er dikwerf te minder bewerkt, en als op zich-zelf staand in blijven - hetgeen voorzeker niet tot de harmonie van het kunstgewrocht bijdraagt; terwijl men bovendien slechts een treurspel in vaerzen bij een dergelijk in proza zou te vergelijken hebben, om in te zien, dat de historie en filozofie, tot gekadanseerd dicht-

1 Dr. L.R. BEYNEN duidt, in eene onlangs uitgegeven verhandeling *over de Gothische Architektuur*, deze uit één loopende verschijnsels - de vorderingen op het gebied van zoo vele verschillende uitingen van den menschelijken geest - vernuftig en kennelijk aan *Kunstkronijk*, J. VI, bl 57.

2 Men houde hierbij in 't oog, ‘dasz nicht *jeder Stoff* sich dazu eignet, unter einer aesthetischen Form dargestellt zu werden (PÖLITZ, *AEsth.* I, 108).’ 't Behoeft naauwlijks opteekening: daar moet in de kunst *gekozen* worden. Zie ook PÖLITZ, I, 48, en zelfs BOUTERWEK, *AEsth.*, 79 (Gött. 1824).

stuk gemaakt, de uitspraak van VONDEL bekrachtigt, en slechts in die gesteldheid, schoonheden van de hoogste orde zal aanbieden.

Eene tweede bedenking, die ons de form der poëzij als meer gunstig voor de behoeften der tijd moet doen beschouwen - zoo niet dan het proza - voor 'et minst dan de overige gevierde kunstformen, is juist en speciaal het heerschend wijsgeerig element in de werkende geesten: want, welke kunstform heeft uit zich-zelve meer verwantschap met de filozofie dan de dichterlijke? welke form heeft nadere betrekking op eene filozofie voor ónze tijd, die (bij het streven naar ontwikkeling van alle vermogens) zich niet met eene analyze der Rede mag noch kan te vrede stellen, doch ook de rezultaten van Geloof en Liefde behoort te formuleeren - voor onze tijd, waarin God geve, dat eindelijk eens het afscheiden van Wijsgeerte en Theologie, van (zoo 'et heet) onze redeneerwijs als Christen en onze redeneerwijs als man van de Wetenschap, onder de ongerijmdheden gerangschikt worde, die zich met het denkbeeld van éene Absolute Waarheid[1] (waarbuiten niets is, dan logen) nimmer verstaan laten[2].

1 II PETR. III, 3; *Ephes.* IV, 14, 15; MATTH. XXIII, 10. (Zie eens Mme DE STAËL, *de l'Allemagne*, III, 63.)

2 'Ik herhaal 't: voor het *weten* is de wijsgeerte, zoo zij wel beoefend wordt, uit haren aard geschikt, en zoo is zij de weg om ons tot de metaphysica, de hoogste der wetenschappen, ja ook in zoo ver wijsheid in *weten* bestaat, tot de wijsheid te brengen. Maar, indien zoo diepe beginselen en zoo hooge doeleinden, als het Christendom eigen zijn, niet minder dan weten tot wijsheid brengen, en eindelijk, indien nog daarenboven, om tot het hoogste te komen, dat de mensch kan bereiken, de natuur der ziel, het wezen der godheid, de wereld, ook *geloof* gevorderd wordt, wie kan er dan nog aan twijfelen, of, gelijk de wijsgeerte ons het Christendom wel moet doen doorgronden, zoo ook het Christendom ons dienen moet omde echte, de eenig ware metaphysica te bereiken?'
VAN HEUSDE, *Socr. School*, IV, 186 (1841).
'Un peu de philosophie, a dit Bacon, nous éloigne de la réligion; beaucoup de philosophie nous y ramène. Ce mot est d'une profonde vérité. La réligion chrétienne n'est, à le bien prendre, que, la plus haute philosophie rationnelle; et tout le monde en conviendroit si elle n'exigeoit pas la pratique de ses croyances spéculatives.'
DE BONALD, *Mélanges littéraires*, I, 297 (OEuvr. tom. X).

Zeker, behoort men in het oog te houden, dat ‘sobald in einem Gedichte das wissenschaftliche, oder moralische, oder religiöse Interesse das eigentlich ästhetische überwiegt, und wir uns nicht vorzüglich an dem Schönen erfreuen, weil es der Form unsers geistigen Daseyns gemäsz ist, die Poesie verschwindet’[1]: maar men heeft zich immers reeds lang genoeg in berijmde stillevens en kleurige binnenhuisjens vermeid, om eindelijk eens een metafyziesch gronddenkbeeld ook in de poëzij noodzakelijk te achten. Maar, zoo als een vriend te recht heeft aangemerkt, ‘de Wetenschap behoort zich zoo klein te maken voor de Poëzij, dat zij haar als heure koningin erkent; *il faut qu'elle ne croie pas déroger en s'humiliant à sa cour.’*

En dan - als er voor den denker idee, voor den gevoelmensch gloed en kleur in een gedicht gevonden wordt, en welluidendheid - als men er in gestreeld en onderricht wordt: zou dan de poëzij niet van onze tijd zijn, die menschen voortbrengt in elke specialiteit, en het volk in *alle* richtingen zoekt te ontwikkelen?[2]

1 BOUTERWEK, *AEsth.* II, 28.

2 ‘De aanleg der menschelijke natuur is de hoogstmogelijke ontwikkeling van alle krachten en gaven, welke in zijn wezen verborgen liggen. Terwijl echter de grond van dat wezen eene éénheid is, moet die ontwikkeling eene zoodanige harmonische zijn, dat die éénheid onverbroken blijve. Ontwikkeling intusschen is dan alleen mogelijk, wanneer die éénheid zich openbaart in verscheidenheid. Die verscheidenheid vertoont zich aan ons bij den mensch in drie rigtingen, als *leven, gevoelen, denken*. Zij beantwoorden aan hetgeen wij gewoon zijn *ligchaam, gemoed* en geest te noemen. Iedere dier rigtingen heeft eigenaardige behoeften: *genot, schoonheid, waarheid.* Alle behooren bevredigd en in harmonie gebragt te worden, zoo de mensch een geheel zal zijn en aan zijne bestemming zal beantwoorden.’
‘Daarom eischt de nieuwere opvoedingsleer genot voor het ligchaam, schoonheid voor het gemoed, waarheid voor den geest. Zij eischt die niet op zich zelve staande, maar innig verbonden. Zij eischt die niet voor enkelen, maar voor allen. Zij eischt die voor allen, zoo al niet in dezelfde mate, dan ten minste in dezelfde verhouding, d.i. in overeenstemming met elkander.’ [Aldus mijn begaafde vriend, Dr. HEYE, wiens keurig oordeel ik, bij de toereeding dezer uitgave, menigen belangrijken wenk verschuldigd ben.]
[* Zelfs niet de kunstige, vaak zinrijke, en daardoor wel wat nadenkens vereischende, vaerzen van den Hr. POTGIETER, die, bij eene eerste lezing overluid, nog wankelend in hun effekt mogen zijn, doch aan welker schilderachtigheid der voorstellingen, en uitvoerig gebeeldhouwden stijl, men, bij elke herhaling, doorgaands een hartelijker bravo of kenlijker glimlach van welgevallen schenkt, neven den traan, die u niet zelden voor zoo menigen aandoenlijken trek, in eigenaardige form, wordt afgedwongen.
Ik verschoon mij, wegends dit oordeel over deklamatie, bij dien zelfstandigen literator niet; en even min wegends hetgeen deze Voorreden al meer ter bane brengt, over quaesties, die wij van geheel verschillende standpunten inzien. Kwam zij meermalen in botsing met zijne afgeronde, en, zoo 'k geloof, in zich-zelve konsequente theorie - dit pleit tegen geen van beiden; en ik wil het ook nergends beschouwd hebben als iets van de hoogachting afdoende, die ik dien verdienstlijken kunstbroeder toedraag, en waarvan ik hem even gaarne de verzekering hernieuw, als de openlijke betuiging zijner sympathie mij onlangs vereerd en verheugd heeft. DE SCHR.]

Doch wat zien wij om naar redeneeringen *a priori* of *per analogiam*, ten einde het leven der arme poëzij te bepleiten - wanneer PONSARD en RACHEL de benijde voorwerpen zijn, waar Parijs, het middenpunt der beschaving, de wetgeefster (al is het dan vaak wat despotiek) in de kunsten, haar warmste hulde voor overheeft, en dát in spijt der lage listen, waarmeê eene zekere partij in de letterkunde de grofste zinlijkheden des volks tracht te verstrikken, en 't van edeler genietingen afkeerig wil maken! En hier te lande - wat men in boeken en bladen elkander moog naroepen, over de warschheid onzes volks van poëzij - er wordt immers geene voorlezing in vaerzen gehouden, als men maar eenigzins kans heeft, dat de dichter zich niet al te middelmatig betoone, of ze ziet zich druk bezocht; geen genootschap, of het heeft voor de helft méer introduktie-kaarten aanvraag, dan beschikbaar zijn - hetzij eenig jeugdig talent ons de vruchten van zijn dichtgeest voorzet, gelijk er de welbegrepen Romantiek te voorschijn heeft geroepen, hetzij zelfs de waardige '*last of bards*' eener dichtschool voor ons optrede, die, zoo men zegt, gehéel uit de tijd is. 'Dat zij zoo!' wordt ons wellicht te gemoet ge-

voerd; ‘als men slechts te luisteren heeft, en zich niet méer behoeft in te spannen dan men zelf verlangt! - maar voor *lektuur* van poëzij....’ Ons weêrwoord is gereed: Het bevat den wensch, of we 't nog eenmaal beleven mochten, dat er geen vaerzen, dan in hun eigenaardig leven, dan bij mondelijke voordracht, beoordeeld of genoten wierden [*]! - het bevat de tegenwerping, dat, zoo de weinige geestdrift, waarmeê het groote publiek een *ernstig* boek ter hand neemt, over de noodzaaklijkheid of voortreflijkheid van dat boek moet beslissen, er maar geen filozofie, geen historie, neen, niet eens grondige kritiek meer moet geschreven worden. - Pleit het ook wel tegen de muziek, dat men ze liever hoort uitvoeren, dan de partituur te doorbladeren? - En heeft men geen *geld* over voor poëzij!.... hoe velen zouden er geld voor de godsdienstoefening veil hebben? - en dienst en leering zal men toch wel niet, als vreemd aan onze behoeften willen

afschaffen[1]! Gelukkig, dat er voor één en ander - voor de godsvereering en de poëzij - geen groote geldsopofferingen gevorderd worden.

Zijn ook de boeken van hen, die het luidste tegen de poëetische form opkomen, en derhalve proza schrijven, wel zoo heel populair? - Ze zullen mogelijk de eersten zijn, om alles wel beschouwd, toch die overgroote populariteit niet als een wenk en nog minder als een wet te beschouwen, om zus of zoo te schrijven. De Dichter raadpleeg zijn Volk - voorzeker! maar het Volk raadpleeg, en raadpleegt werkelijk, op zijne beurt, den Dichter. De Kunstenaar en het Volk kunnen niet te gelijk vooruitgaan: de Kunstenaar dient het initiatief wel te nemen.

Dat er, eindelijk, vele flaauwheden in maat en rijm gesteld zijn - bewijst niets tegen de gekadanseerde form-zelve.[2] De dichters hebben misbruik gemaakt van hun geliefdheid: maar laat de te rug werking uitwoeden - en wij zullen zien, of DANTE en MILTON en CORNEILLE vele eeuwen geleefd zullen hebben, om in het jaar 1846 den geest te geven.

Zoo dan - wanneer een kunstgedachte maat en rijm als haar natuurlijkste uitdrukking eischt, weigere men ze haar niet! - het oordeel daarover verblijve in de eerste plaats den Auteur; en - wanneer wij uit die algemeenheid zediglijk op ons-zelven mogen afblikken - de *Klok van Delft* schijnt ons toe in die om-

1 Dit heeft zelfs de 'Geloovige' Auteur van de onlangs uitgekomen nieuwe Godsdienstleer (?) niet gewaagd - hoezeer hij, door onzen Goddelijken Verlosser op éene lijn met MOZES en MOHAMMED te plaatsen, het groote geheim der Menschwording negeert, en allen grond voor plastizeering van het geestelijke, voor vormelijke eerdienst, wegneemt.

2 'Ik geloof niet bezijden de waarheid te gaan, indien ik er onze Dichters-zelve van verdenk de Poëzij in kwaden reuk bij ons publiek te hebben gebracht.'
X_3, in den *Spektator* (V, 349).

standigheden te verkeeren. De aktie kwam ons op eenige plaatsen te levendig, en de grondthezis, ter gelijker tijd, te abstrakt voor, het geheel schoot te gemakkelijk in de form der vaerzen, het behoefde te veel den steun der melodie, en daarin te veel nuanceering, om, gelijk de Auteur het gevoelde, en met de weinige middelen, die ter zijner beschikking waren, zich in eene andere form (ook slechts) herkenbaar te maken.

De reden, waarom het op den titel een *romantiesch verhaal*, en geen *gedicht* heet, ligt niet daarin, dat de Auteur het verhalend bestanddeel als de hoofdstof wil beschouwd hebben, of dat hem het woord *gedicht* geen gepaste term zou schijnen voor opstellen van dezen aard - in tegendeel rijm en onrijm, mids het k u n s t zij, zou hij gedicht willen heeten, en onze eerste prozaschrijfster de eerste onzer dichteressen: maar het is juist de onbepaaldheid van het woord, welke 't hem heeft doen vermijden; en de slechte reuk, waar wij, dichters, het zelf in gebracht hebben, gevoegd bij de belangstelling, waar men een *verhaal* doorgaands meê verwelkomt, heeft hem aan dit laatste (hier toch zeker niet misplaatst) de voorkeur doen geven.

Overigens beteekent daar het woord *romantiesch* niet zoo zeer *romanachtig*, als wel, dat de geloofsbelijdenis van den Auteur vreemd is aan alle konventioneele beperkingen, en angstvallige onderscheiding van *genres*, die niet door onzen maatschappelijken toestand (het eerste model der kunstform) gewettigd, veel minder uitgelokt worden, noch ook geëvenredigd zijn aan een publiek, dat of te gelijkvormig, of te *eindeloos*-verscheiden gevoelt, om in vijf, zes, bellettristische *genres* de bevrediging zijner behoeften te kunnen vinden. De menschen (wij hebben het reeds in 't voorbijgaan aangemerkt) worden tegenwoordig *opgevoed:* dat wil zeggen, ze verkrijgen iets, dat zij alle gemeen hebben, en hetwelk hen in de gelegenlieid stelt, meerder of minder, maar toch altoos éenige sympathie tegevoelen,

voor hetgeen er in deze of gene specialiteit - die ook zoo heel speciaal niet meer zijn kan - gedaan wordt: het komt er maar op aan, dat dit speciale aan de eischen zijner eigene theorie, afhankelijk van het algemeen gezond verstand en de goede smaak, voldoe. En dat iets nu, hetwelk den mensch wordt medegedeeld, is, in zijn wezen, de ontwikkeling van Kunsten Waarheidzin en Moraliteit, of van Godsdienstzin, als de liefde voor het Schoone, het Ware en het Goede - vereenigd in den Alhooge. Zoo wordt de filozoof en de moralist, door hun ontwikkelden kunstzin, gevoelig voor de dichterlijke schoonheden van eenig traktaat, dat eene metafyzische gedachte, of rijke zedeles in bekoorlijken stijl, te huldigen geeft. Zoo wordt hij, wien gaarne ziel en zin door het schoone gestreeld wordt, onderwezen of ten goede bewogen door de kennis en leering, neêrgelegd in eenig voortbrengsel der schoone kunsten[1]. Zoo zijn de Theorist en de Filanthroop en de Kunstenaar in wijder kring nuttig, en brengen zij, hand aan hand, het hunne toe tot de harmonische ontwikkeling en in elkander smelting van de deelen der Maatschappij.

Dat alzoo, in de Literatuur, *drama* en *roman*, in hunne veelzijdige form en met hunne naar gelang van het onderwerp te bepalen, hoedanigheden, het *genre* zal zijn, dat wij het meest, zoo in zijn geheele uitdrukking, als in zijne onderdeelen (van subjektieve uitboezeming, beschrijving, allegorie, betoog, epigram, enz.), met de gezegde beschaving strookende gelooven - zal een ieder in het oog vallen[2]; en, het zij in minder of

1 ‘Das Schöne ist das Symbol des Sittlich-guten... Es gefällt ohne alles Interesse (das Sittlich-gute zwar nothwendig mit einem Interesse, aber nicht einem solchen, das vor dem Urtheile über das Wohlgefallen vorhergeht, verbunden, sondern das dadurch allererst bewirkt wird.’ KANT, *Kritik der Urtheilskraft* (Leipzig, 1838), I, 233.

2 ‘A romance,’ zei reeds JAMES, ‘if directed to those high purposes, which I conceive to form its legitimate object, has a nobler end than mere amusement in view. I believe that while the mind is interested and the feelings excited, great lessons may be taught, great morals pointed out, great principles inculcated, far better than in the colder and more apathetic moments of mere study; and besides the views abstractedly put forth, romance, like history, teaches bij example, and applies its doctrines to the human heart, by showing the natural result of human actions. *It thus may rise to the highest dignity, that any work of man can attain, for there is no range of poetical thought that it may not embrace, and no mighty object, which it may not promote.’*
Wat het Drama betreft - dat is niets anders dan de werklijk *gespeelde* Roman, met in acht neming der meerdere eenheid, mindere overgangen van tijd en plaats, en wat het Tooneel, bij den man van smaak, al meer vordert. Dat tot dát drama ook het treurspel behoort, ontdaan van wat alleen eener vroegere maatschappelijke inrichting eigen was, spreekt van zelf, en sta hier ter verklaring van onze opvatting der op blz. 4 bedoelde loftuiging van VONDEL:

> ‘Hoe hoog men draev' in stijl en toon:
> Het Treurspel spant altoos de kroon.’

meer gekadanseerden stijl, eerlang zal de verlichte Christelijke Maatschappij - indien des Heeren woord waarachtig is[1], en het Christendom zegeviert over het Rationalisme - zoo veel mogelijk in elke manifestatie der ziel, op het gebied van

1 'Gij, Heere blijft in eeuwigheid; en Uwe gedachtenisse van geslachte tot geslachte.' DAVID (*Ps.* CI (CII), 13).
'Het volk, dat in de duisternisse wandelt zal een groot licht zien; de genen, die wonen in het land van de schaduwen des doods, over de zelven zal een licht schijnen: Want een kind is onsgeboren, enz. Der grootheid dezer heerschappije en des vredes en zal geen einde zijn.' IZAÏAS, IX, 1, 5, 6.
'Gelooft gij in God - zoo gelooft ook in mij.' JEZUS CHRISTUS (*Joan.* XIV, 1).
'En ziet, ik ben met u alle de dagen tot de voleinding der waereld.' JEZUS CHRISTUS (*Matth.* XXVIII, 20).
'Gij zijt de Christus, de Zone des levenden Gods.' PETRUS (*Matth.* XVI, 16). 'En ik zeg u ook, dat gij zijt Petrus, en op deze steenrots zal ik mijn kerk bouwen, en de poorten der hel zullen haar niet overweldigen.' JEZUS (t.a.p.: v. 18).
'Laat ons de onwrikbare belijdenis vasthouden: want Hij is getrouw, die 't beloofd heeft.' PAULUS (*Ad Hebr.* X, 23). 'God is de waarachtige.' PAULUS (II *Cor.* I, 18). OZEAS, XII, 6. JOËL, II, 23 *Ps.* XLI, (XLII) 6. *Prov.* III, 5. JOB, XIII, 15. *Ps.* XVII (XVIII), 3. JER. XVII, 7. *Rom.* V, 5. *Ps.* XC(XCI), 14.

Wetenschap en Kunst, een zinnebeeld[1] eischen van haren God, den eeuwigen typus der Waarheid en Schoonheid, die Zich-zelven *geheel*, of het ons ten voorbeeld ware, in de Schepping, en het allermeest in onzen gezegenden Heiland, den Zoon des Menschen, veropenbaard heeft[2].

Romantiesch staat tegen *klassiesch* over. Romantiesch is het onbedwongen en door de behoeften van Dichter en Volk alleen te voorschijn geroepen lied, dat door de zangers der middeleeuwen, van het nieuwe Christelijke *Rome*[3], gelijk

1 Zie daarentegen de zoodanigen, die de *Seligkeit des Selbstgenusses* voor voldoend houden in hun letterwerk, bij HEGEL gekenteekend: *Vorl. ü. AEsth.* I, 84-88, en verder FICKER *AEsth.* I, 356.

2 'In diesem Pantheon sind alle Götter entthront; die Flamme der subjektivität hat sie zerstört, und statt der plastischen Vielgötterei kennt die Kunst jetzt nur *einen* Gott, *einen* Geist, *eine* absolute Selbstständigkeit, welche als das absolute Wissen und Wollen ihrer selbst mit sich in freier Einheit bleibt, und nicht mehr zu jenen besonderen Charakteren und Funktionen auseinanderfält, deren einziger Zusammenhalt der Zwang einer dunklen Nothwendigkeit war. - Die absolute Subjektvität als solche jedoch würde der Kunst entfliehn, und nur dem Denken zuganglich seyn, wenn sie nicht, um *wirkliche*, ihrem Begriff gemäsze Subjectivität zu seyn, auch in das äuszere Daseyn hereinträte, und aus dieser Realität sich in sich zusammennähme.'
HEGEL, *Vorl. ü. AEsth.* II, 123, zie S. 126.

3 Men gevoelt, dat het geene nieuwe etymologie voor *romantiek* is, die wij hier aan de hand doen. We berusten in Mme DE STAëLS afleiding des woords van de romantsche minnezangers zoo trouw als ieder ander. Ook kon het hier onze bedoeling niet zijn al de eigenschappen van romantiek en klassiek te specificeeren; wij duiden de beide richtingen eenvoudig aan. Van *klassiek*, in de beteekenis van *blijvend schoon*, is hier, natuurlijk, volstrekt geen sprake.

het in de staten van CHARLEMAGNE zijn invloed gevoelen deed, in weêrwil der overleveringen van het Heidensche Griekenland, gezongen werd. Klassiesch is - wat er, sedert den ondergang der Grieken en Romeinen, literair antieks en bij traditie, zonder verband met de behoeften des volks, in de school-*klassen*, wordt aangeleerd. Eene onderscheiding, die volstrekt de praetensie niet heeft van het iemant euvel te duiden, als hij liever de *AEneïs* leest dan den *Reinaert*. Maar even als het klassieke, dat, in zijn oorsprong, de vrucht eener hoogopgevoerde beschaving was, nog eeuwen na zijn bloeitijd, te pas of te onpas, werd nagebootst, en zijnen naam heeft geëigend aan formen, die voor ons geheel konventioneel zijn - zoo heeft men ook in onze eeuw weêr begonnen de natuurlijke uitdrukking van den in verband met den tijdgeest ontwikkelden genie, romantiek te noemen; en ziedaar het Romantisme, dat, hoe b e s t r e d e n en m i s b r u i k t in alle kunstvakken het ook zij, zeker eindigen zal (zoo wij ons een einde ten goede mogen voorspellen) met de klassieke formen als een bruikbaar bestanddeel, neven zoo vele andere, in zich op te nemen, te verwerken, en de vrije oefening der Schoone Kunst onder het Christendom in top te voeren[1].

Zie het streven naar de ten-toon-spreiding aller fakulteiten en oefening der speciale krachten op alle onderwerpen - in de Filozofische Historiestukken van SCHEFFER; de Dramatische Zeën van GUDIN: de kompozities, waar schier al de schoone kunsten, waar Minerva en Klio om strijd toe medewerken, van den uitmuntenden MEYERBEER; zie het in het volbouwen van den Dom te Keulen, naast de Beiersche Walhalla - eene

1 De schrandere DE STAëL zag daarvan de dageraad reeds doorbreken: *De l'Allemagne*, I, 291.

Dorische Walhalla, een Noordsch Pantheon! - zie het in de beurtelings door Nieuw-Rome en Oud-Griekenland gevormde Christelijke-kunstvoortbrengsels van THORWALDSEN; zie het reeds in de stoute scheppingen van den, helaas, onchristelijken GOETHE (maar het christelijk element kón toen mogelijk nog niet weêr hecht genoeg wortel hebben gevat!). Bij die uitbreiding, bij die verlichting, hopen wij, vertrouwen wij op de toekomst: des Heeren Rijk toekome! - 'wie in mij blijft en ik in hem, die brengt vele vruchten voort,' zegt de Heer[1], 'en hierin wordt mijn Vader verheerlijkt, dat gij vele vruchten voortbrengt. Ik heb u verkozen, en u gesteld, dat gij zoudt gaan en vruchten voortbrengen, en dat uwe vrucht zoude blijven; opdat al wat gij van den Vader in mijnen naam moogt bidden, Hij u dat geve!' - En dit - zij de 'Eenigheid[2]', die de Heer ons heeft toegezegd! - En de verscheidenheid, waar ze zich, naar de eigenschappen der stoffelijke waereld, hierbeneden in blijft uitdrukken, zij geene verscheidenheid, die met haar, of in zich-zelve *tegenstrijdig* is - maar harmonie en orde! - slechts dán zullen wij 'samenkomen in de Kennisse van den Zone Gods, tot den staat van een volmaakten man, tot de mate van den volkomen wasdom van Christus. De Waarheid in Liefde bewerkende, [zullen wij] aanwassen *in alles* door Hem, die het hoofd is: namelijk - Christus.'

Wij achten het geen overmoed, ons, bij de afgesmeekte verzameling der kudde onder 'éénen herder[3]', bij dat verhoogd Christelijk leven, nog eens een schoone tijd voor de Kunst te voorspellen. De Theokratie der oude waereld, en bij het later Jodendom, is opgelost; de Mythologie der Grieken en

1 *Joan.* XV.
2 *Ephes.* IV, 13, 15.
3 *Joan.* X, 16; *Ephes.* IV, 5, 6.

Romeinen is vernietigd; in de Middeleeuwen gelóofde men - maar men had de uitvoeringsmiddelen niet, en de kennis was minder algemeen dan thands; de drijvers voor het Klassieke, dat men, sedert de Zestiende Eeuw, weêr als een tegenwicht voor de Gothiek begon te gebruiken - hun zonen, de koude Filozofen der vorige eeuw - zijn uitgestorven; de Romantiek heeft hare jongelingsperiode van ontwikkeling en strijd doorleefd: hebben wij het recht niet nog iets groots van haar te verwachten? Den ‘volkomen wasdom’, de ‘vruchten’ (ook in de kunst, in de schoonheidsdienst), die het Evangelie ons voorspiegelt - hebben we nog niet beleefd, hebben we nog niet genoten! De volmaaktheid is onzer stoffelijkheid oneigen - maar nóg mogen we van de maatschappij iets meer dan het gegevene verwachten.

‘De volmaaktheid is onzer stoffelijkheid oneigen’: ziehier ons tevens een overgang aangeboden tot het navolgend dichtstuk.

Op deze aarde ziet zich dát gene niet vervuld noch opgelost - waartoe wij ons, in ons binnenste, eener aandrift of eens aanlegs bewust zijn: En toch:

> Alle machten,
> Alle krachten,
> Aan den mensch op aard bedeeld,
> Heel zijn aandrift, zijn verwachten -
> De elementen van zijn beeld -
> Zijn vergeefs hem niet geschonken,
> Maar, van Pinksterlicht doorblonken,
> Vinden ze éenmaal werk en doel,
> 't Ongekende Deel van allen
> Zal hun eens te beurte vallen,
> Met voldoening voor 't Gevoel!

Dit verwijzen naar den Hemel maakte een der slotkoepletten uit van *Adelart* in den *Muzenalmanak* voor 1845. Het grondidee van dat stukjen, in verband met de *Klok van Delft*,

vertoont *le dernier mot* van de stelling, die gedeeltelijk door de *Klok* wordt uitgesproken. Dat de staat der gezaligden in de tweërlei voorstelling, voor een dichterlijk verbeeldingsspel, en nergends voor de overmoedige formule eener geestenleer gegeven wordt - zal men, in dit onderdeel, wel willen verschoonen. Als hoofdzaak heeft de Auteur in het thands verschijnend verhaal ‘Een tafereel’ willen geven 'van

De onvolkomenheid, de ordeloosheid, de noodlottigheid (waagt hij te zeggen) des toestands, waarin we dikwerf, door de edelste, de natuurlijkste neiging, waarvoor de menschelijke ziel in haar stoffelijk hulsel vatbaar, is eene *reine en vurige liefde*, gebracht worden; verbenden aan

De schildering van een verheven zinnebeeld dor vermogens van ons geheele wezen, dat, op zijne beurt, in de te-leur-stellingen van den kunstenaar, die het oprichten wil, een schets te meer levert van die onvolkomenheid en schijnbare noodlottigheid onzer edelste gevoelens.

De indeeling, in driën, werd door dat gronddenkbeeldzelf aan de hand gedaan:

Josina scheen den Auteur de personifikatie van Hoop, Vertrouwen, Iluzie, toe, uitgedrukt in het Eerste Gedeelte des verhaals, en gesymbolizeerd in het motto: ‘Hebt gij hem niet gezien, dien mijne ziele lief heeft?’

Het Tweede stelde - Weemoed, Te-leur-stelling, Inspraak van Boven, voor; waarin en waaronder *Ewouts* charakter zich het sterkst manifesteert, uitgedrukt in de woorden: ‘En toen keerde ik mij tot alle mijne werken, die mijne handen gemaakt hadden: en ziet, het was al ijdelheid en kwellinge des geestes.’

Het Derde was de oplossing - het denkbeeld van *De* onvolvormde *Klok*, dat door het gantsche stuk heenspeelt, en de feiten samenvat, te gelijk met het openen eener zalige uit- en toekomst: ‘Daar het niet voor de goederen der aarde en is, dat gij geschapen zijt - zoo is geen dezer goederen

in staat u te verzadigen: evenwel het hechte grondwerk Gods staat vast, hebbende dezen zegel - de Heere kent de zijnen.'

Meer voegt de Auteur hier niet bij. Mogelijk heeft hij reeds langer gesproken, dan sommigen het hem zouden ingewilligd hebben - waarschijnlijk ook wel anders. Hoe 't zij - hij deed het nimmer in weêrwil van zijne overtuiging, en geeft altoos gaarne zijne redeneering voor eene betere; gelijk ook elke grondige aanmerking, *qui relève d'un système* (men weet 'et), hem hartgrondig verblijden zal. Zich een bepaald streven te zien toegekend - dit meent hij, in ieder geval, te mogen vergen. Overigens regelt hij zijne denkwijs naar die van Vader VONDEL, en pleegt zich door

'.geen aenzienlijckheit van baerden, penne, en schoolen,' te laten verschrikken:

> 'Een ommeziende geest eischt reden, die de dieren
> Van menschen onderscheit, en past op niemants tieren,
> Noch bolpees, nochte vloeck. in *reden* zoekt hy licht.
> Waar deze straelt en blijckt, ontzegt hy niet zijn plicht
> Te vollegen van zelf, vrijwillig, onbedwongen.'

En de glans van deze, de intuïtie der Hoogste Rede, zij vrienden en wanvrienden, met den Zegen van Boven, toegebeden!

Amsterdam,
Februari, 1846.

aant.

De klok van Delft
A.D. 1566.

aant.

Josina

‘Hebt gij hem niet gezien, dien mijne ziele lief heeft?’
Cantica, III, 3.

I.

Een sombre woning, waar ge alom
De vensters van betralied vondt,
En wie de glans der morgenstond,
Wanneer ze Delft in de oogen glom,
Eerst laat, en schaars, heur stralen zond -
Was Meester HEYNRICKS eigendom.

Daar hield de grijze ketelsmid
Zijn huisvertrek en koopkantoor,

Zijn schatten gouds - en, meer dan dit,
Een minlijk kind, voor wier bezit
Hij, jonk, zijn brave vrouw verloor.

De smidse zwoegde in 't eigen huis,
Maar ver genoeg van 't woonverblijf,
Dat slechts een enkle reis - 't bedrijf
In smedershal en gieterskluis
Bespeurd wierd uit haar dof gedruis. -

't Was, voor een meisjen, schoon en jong
(Hoewel dier schoonheid niet bewust),
Voorzeker geen gewenschte rust -
De somberheid, die haar omving,
En, als ze 't lievlingswijsjen zong,
Verdoovend op haar klanken hing,

Ook was ze vaak bedrukt te moê;
En had zij, in heur eenzaamheid.
Een uur gesponnen of gebreid,
Dan richtte zij den Heer zich toe,
En bad, en schreide - tot zoo lang
Ze weêr een troost vond in haar zang

Wel hoorde ze, over de enge plaats,
't Verward gewoel der smeltersmaats -
Wel zag zij dikke rookkolommen,

aant.

Van fel en rossig vuur doorglommen,
Die stegen uit de zwarte schouw,
En schemerden in 't hemelblaauw:
Maar och! wat was 't gesloof dier liên -
Hun gaan, hun komen - smeden, stoken -
Wat was dat vlammen, was dat rooken,
Ras afgehoord, ras afgezien!

En mocht ze maar een bloemtje of wat,
Een vinkje of blanke tortel houden,
Opdat ze elkaâr beminnen zouden,
En zij, ook zij, heur rijkdom had! -
Helaas, zij dorst er niet van roeren,
'Hoe Vader huishield met haar schat,
En vroeg: "wat neskheid haar bezat[1]
't Geveugelt' hier de pap te voêren,
Die spijs kon zijn voor volk en boeren!"
Hij had zoo streng haar aangezien,
Dat zij heur poesjen slechts ter nood
Had durven vlijen op haar kniên,
En sparen dít voor 't minst de dood!'

JOSINA was beklagenswaard!
Voor haar geen licht, geen bloeiende aard,
Geen jeugd, geen liefde, geen toekomen:

1 Neskheid: caprice.

aant.

Sints lang bepeinsden 's vaders droomen,
  Naar grootheid hakend als naar goud,
Dat eens de aanzienlijkste uiter steden
Als evenknie hem hulde deden -[1]
  Hem, als hun dienstbre steeds beschouwd!
  Dat SASBOUT PIETER VAN TER VEER,
Een grijs regent, in wiens verplegen
't Benijdbaar aanzien was gelegen -
  Zijn kind zou zijn ten gade en Heer.

  De zachte! 't was en bleef haar zoet
  Naar 's vaders wil, en vaders wenk
  Te luistren; 't onderdrukt gemoed
  Verloochnend op zijn oogenzwenk:
Maar sints onlangs scheen haar dat huwlijk
  (Hoe luttel ze ook haar lot doorzag!)
  Een vreeslijk dreigende onweêrsslag;
  En van ontrustend, als ze plach,
Vond zij heur toekomst meer dan gruwlijk.

  ‘Mijn God! is zulk een lot 'et mijn':...
Die matte blik, die hooge jaren,...
Die grimlach - bij zijn grijze haren...
  O vader, 't zou ondraaglijk zijn!...
Maria! lieve, dierbre moeder!

1 Evenknie: gelijke in geboorte, rijkdom en aanzien.

aant.

En gij, Sint-Joseph, mijn behoeder!
Wacht mij zoo'n levenslang verdriet? -
Ik zal zoo diep rampzalig wezen!...
Wat wordt er van mijn zoet voordezen?...
Van EWOUT... bij dit bang verschiet? -
Neen, Heer! neen, gij gedoogt het niet!

II.

Voor veertien weken toog te nacht
Een jeugdig Mechelsch Kavalier
De Delfstad door, langs gracht bij gracht,
Tot hem zijn trouwe klepper bracht
Voor HEYNRICKS deur VAN TRIER.

En - wie den vreemdling niet ontbood! -
Hij was, sints veertien weken lang,
Des ketelgieters huisgenoot;
En veertien weken viel de dwang
Van 's vaders gierig zelfbelang
JOSINAAS hart zoo bang.

De vreemdling was geen hellevorst,
Verstaald bij balg- en hamerslag;

En had nooit grover last gelorst
Dan 't goud der keten op zijn borst;
   En 't ijzer van zijn dagg':

Maar echter steeg hij dikwijls af
Ter plaats, waar 't vreeslijk bekken bruist,
En scheidde er vlammende erts van draf,
En voerde er schop en bootsersstaf,
   En trok de vormen júist.

Reeds was er menig keer voorbij,
Waarin bij, 's morgens en te noen,
Aan HEYNRICKS en JOSINAAS zij
Een kort en sober maal kwam doen:
Reeds had de grijzaart menig nacht
Des vreemden koel, ja stuursch, bescheid
In slimme blijdschap overdacht;
En 't voor zijn vaderplicht bepleit,
Dat geen gevaar verbonden ging
Aan 't woeker-kostgeld - zacht verdiend
Van d' ongenooden tafelvriend;
En 't ketel, klok, of goteling,[1]
Geen rijkdom was, door 't echtverbond,
Die meester EWOUT herwaards zond:
Reeds werd er menig zucht verdoofd

1 Goteling: zeker stuk geschut.

In 't schuldloos hart der lieve maagd -
Een zuchtjen, dat een weêrzucht vraagt,
Ofschoon ze zelve 't niet gelooft:
Reeds was een vriendschap voor 'et leven
In haar en EWOUTS hart geschreven -
Aleer de gast zijn effen groet -
Den morgenwensch en 't 'goede nacht,' -
Met eenig woord van roem of klacht,
Als heusche toespraak, had verzoet.

Bij wijlen zat hij uren lang
In eenzaamheid ter bovenkamer,
Van waar een lieflijk klokgeklang,
En snaartuigtoon, of zacht gezang,
't Geluid van vuurbrand, zaag, en hamer,
Dan flaauw weêrklonk in de enge gang.
En als hij dees zijn cel verliet,
En nog, al peinzend, bleef doorlezen
De cijfers, bogen, kegels, pezen...
En 'tgeen JOSINA in 't verschiet
Hem had zien schetsen - dan verried
Zijn doffe blik, en doodsbleek wezen,
Dat hij, als meesttijds, dag en nacht
In moeizaam werk ten einde bracht.

Maar, nu ze elkander minder vreemd,
Ja, bijna broeder zijn en zuster -

Wat is 't een voorzorg, die zij neemt,
Opdat hij, stoorloos en geruster,
Ook in de huiszaal toeven blijf,
En aan haar zijde peins en schrijf!
Want o, zijn aanblik, zijn nabijheid,
Zijn ademtocht, zijn nietigst woord,
Ze zijn háar - weelde, leven, vrijheid;
En had natuur haar eens bekoord -
Thands, ver van hem, geen bloeiende oord,
Geen weg, die niet ter woestenij leidt!
Mét hem is 't Hemel!
- Werd het uur
Van 't middagklokjen soms vergeten,
En heeft ze alléen haar dag gesleten -
O, welk een nooit doorleefde duur!

III.

En hij? -
Hij spreekt haar vriendlijk toe;
Hij neemt in scherts en kout behagen,
Als of zijn oogen blijder dagen,
Dan toen hij, schuw en stroef te moê,
't Verkeer ontweek, verrijzen zagen.

Soms zit hij bij JOSINA neêr:
En drukt zijn kruin geen achtbre grijsheid -
Reeds menig tocht en menig keer
In 't leven - vormde hem een leer
Van God' en menschen vruchtbre wijsheid.

Hij spreekt een taal, aan 't hart gegloeid;
Hij spreekt van knopjens, lang volbloeid;
Van 't vluchtig, maar geliefd, te-voren;
Hoe ons deze Aard aan schijnsels boeit
Van 'tgeen Hiernamaals zal ontgloren -
En 't meisjen voelt zich als verloren
In 't woord, dat van zijn lippen vloeit.
Heur spinwiel zwijgt oodmoedig stil:
Hij schetst - verhaalt - betreurt - verdedigt;
Een gloed in 't oog, de wangen kil;
Gebaar en stemkracht, geêvenredigd
Aan 'tgeen de ziel herscheppen wil. -
Zoo spreekt hij nog wen de avond daalt,
En 't meisjen - vaak een traan in de oogen -
Hem tegenstaart, en wijd verdwaald
In andre sferen opgetogen -
Toch, met éen zelfde geestvermogen,
Zijn beeld aanschouwt, dat, bleek bestraald
Daar altoos neêrzit... en verhaalt. -

Vaak - zijn ze ook samen ter kapel

In 't oude klooster der Klarissen,
En toont hij, na de morgenmissen,
Haar vluggen vingren 't orgelspel. -

Een andren dag! -. Hij stuurt haar hand
In 't sierlijk schrijven van gebeden;
En, Meester, schonk hij haar te vreden
Zijn rozekrans, als vriendschapspand. -

Maar somtijds is 't een vreemd gevoel,
Dat voor zijn voorhoofd staat te lezen;
Dan schijnt hij 't pijnlijkst zielsgewoel,
Een zucht, een slingring zonder doel,
Ter machteloze prooi te wezen:
Dan kan hij, zwijgend, naast haar staan;
En blikt haar láng en roerloos aan;
En lispelt zacht een tweetal namen,
Als of hij, van Gods Geest bezield,
Daar voor een heilge lag geknield-
Met buigend hoofd, de handen samen.
Dan wellen tranen hem in 't oog,
Die langs zijn forsche kaken branden,
En met de palmen van zijn handen
Wischt hij, beschaamd, zijn wangen droog.

Maar niemant had nog ooit bevroed -
Wat EWOUT omging in 't gemoed.

aant.

IV.

Eens was het feestdag! 't was Sint-Jan:
De liefelijkste morgenstralen,
De reinste hemel lacht haar ân,
Nu zij het vensterluik liet dalen,
En 't helder oogjen nu en dan
Door 's hemels vriendlijk ruim laat dwalen.
‘En broeder EWOUT heeft gevraagd,
(Zoo noemt hem liefst de teedre maagd)
Ter Vesper, dat ze 't zou gehengen
Den feestdag samen door te brengen -
Wen 't meester HEYNRICK niet mishaagt!’.

Zij kleedt zich dus met meerder zorgen,
En zoo, gelijk haars vaders last
't Sints lang, op iedren kerkdagmorgen,
Voor SASBOUT PIETER hield gepast:

Maar toen ze 't frissche stroomkristal
Liet paerlen door haar vingrental -
En 't baden van heur hals en armen
(Wie 't stemmig kleed, zoo trouw, zoo kiesch
Plach te overhullen en beschermen)

Een hooger gloed op 't aanschijn blies,
Dat, als ten spijt van 't kerkerleven,
Zich nooit zijn rozen zag begeven -
Maar toen zij 't glansrijk, gitzwart, haar
Tot breede tressen had gewonden,
En 't blanke keursjen was verzwonden
In 't somber taf der feestsamaar -
Maar toen ze trad in 't huisvertrek,
En bleef er lang en rustig wachten,
Met vader HEYNRICK in gesprek,
Verstrooid.. van handling.. en gedachten -
Maar toen ze 't blozend kopjen stak
In fulpen huif, met kanten boorden,
En slechts in afgebroken woorden
Van tijdsverloop en kerkgang sprak:
Toen - toen, als altoos, was heur wezen,
Heur ziel, bij hém, haar uitgelezen!

En EWOUT kwam niet!... en 't gelaat
Haars vaders deed heur harte schromen,
Dat 's meesters scherpziende eigenbaat
Een offer aan zijn lievlingsdroomen
Zou zoeken in haar feestgewaad!

En ja! zij had zijn ziel doorlezen:
Hij sprak haar toe: ‘'t Zal vierdag wezen,
Me dochter! zoo voor dij als mij:

aant.

Eerst mis gehoord in 't hooggetij,
En uiter kerke, frank en vrij,
Naar min en zin, met FIJK-moei LUYTEN
Den vluggen voet gerept naar buiten!...
Nu ziet ge, kind, hoe heusch ik ben -
Mids knecht en kroost zijn plichten ken!

JOSINA bloosde: 'Vader-lief,'
Begon ze zachtjens te overleggen,
'Vergeef me 't mooglijk ongerief....
Maar laat ik di mijn voorkens zeggen:
'k Ging' liever huiswaart uiter kerk,
De Zondag eischt toch ook zijn werk,
En 'k moet...'
-'Wat moedi..?' bromt de smeder -
'Dat quintig hoofd gaat op end' neder[1]
Nog rasser dan mijn blaasbalk mag:
Ge klaagt mij steeds, en dag aan dag,
Dat andre maagden hoogtij vieren,
En 's Zondaags in de velden zwieren,
En nu 'k di gun... maar - 't is ook wel -
Keer thuis; verzaak mijn minst bevel:
'k Zal (bij Sint-Julf!) aan maagdengrillen
Niet langer tijd en zorgen spillen.
Doe - wat di vlijt; en ongestoord! -

1 Quintig: grillig.

Gân-dag! - ik moet naar buiten voort...'
De maagd berustte in dit besluit:
Maar, thuisgekeerd - hoe zag zij uit
Of niet de broeder telker stonde
Uit 's Heeren tempel keeren konde!

En EWOUT kwam niet! - Wreede hoop! -
Het uurwerk ging zijn tragen loop,
En deed reeds negen maal zijn ronde.
De scheemring daalde, en zacht besloop
JOSINAAS hart een martlend vreezen
In 't eenzaam huis alléen te wezen.

Zij zat te mijmren neven 't glas;
Zij zag bij iedren tred naar buiten,
Die klonk door de enge vensterruiten,
Of 't eindlijk licht de jongling was.

Helaas, hij kwam niet! Onweèrsnevelen
Vervroegden 't somber uur der nacht,
En deden, bij de droeve klacht
Der stormen, of het ware een macht
Van spooksels uit den dampkring hevelen.

JOSINA vond het ijl en kil
In de enge woning; 't was er stil

In hut en smeedplaats; slechts daar buiten
Kwam 't noodweêr op de tralies stuiten.
   Zij waagde 't naauw, met bleeke hand,
Met foltrende angst in hart en aderen,
Den schier gebluschten haard te naderen -
   Waaraan ze een flikkrend licht ontbrandt.

   Na zinkt zij moed- en machtloos neêr;
't Is nacht; een leunstoel draagt haar leden;
   Daar buiten giert en loeit het weêr:
Zij schreit; en stamelt haar gebeden;
   En schreit en bidt al meer en meer.

   Op eens - daar hoort ze een dof gedruisch;
   Daar klinkt een forsche stap door 't huis,
Dien zij hoort naadren en verzwaren;
   Zij ijst: de huispoort toch bleef dicht!
   Daar klinkt heur kamerslot - van 't licht
Poogt ze in den duister door te staren....

'O God! 't is EWOUT!' gilt zij luid;
   En laat het klamme bidsnoer los;
En rijst verrukt den leunstoel uit -
Maar zinkt, door flukschen schroom gestuit,
   Weêr neder met een blos.

V.

‘JOSINA!’ riep ook EWOUTS woord,
En 't helder licht, de vreugdevonk,
Die in zijn eedlen opslag blonk,
Had plotsling uitgegloord.
‘Wat deert u?’ was zijn heusche vraag:
‘Gij beeft; uw handen zijn als steen;
't Was toch geen droom, geen zwarte plaag,
Die voor uw oog verscheen? -
Hoe, zuster, nog zoo laat beneên?
En hoe zoo gants alleen?’

- ‘Alléen? - ja, broeder!’ fluistert zij:
‘'t Is niet vergeefs gezegd: -
De tijd.... ging vreeslijk loom voorbij:
Maar - wat ik bij uw afzijn lij! -
Had *ik* op schooner feestgetij
Op zoet gezelschap recht?...
O, nu 'k uw beeld weêr naast mij zie,
En nu 'k uw trouwe stem
Weêr de aandacht eener zuster biê -
Hoe droef een dag mij kwelde - zie
Ter nood gedenk ik hem.’

- ‘JOSINA! leg uw goedheid af!’
   Riep EWOUT blozende uit:
‘Zij baart mij al te hard een straf:
En 't leed, dat u mijn woordbreuk gaf,
De rouw, die 't mij nog lang verschaf,
   Wischt ál mijn misdaad uit.’

'k Beken mijn schuld - 'k beken mijn schuld! -
Maar, zoo gij 't broederwoord gelooft -
O, blijke u, dat mij hart en hoofd,
Schoon van uw zoet verkeer beroofd,
Niet werkloos bleef, nog onvervuld.

Ik ben reeds van van morgen vroeg,
In 't arbeidsjuk gekromd geweest. -
De kortste Mis, in spijt van 't feest,
   Was meer nog dan genoeg:
Maar denk niet - denk niet, dat mijn zin,
Vervreemd van God en de Eeuwigheid,
Op wuftheên zich heeft toegeleid,
   Of slaaflijk koopgewin:
Neen, neen! - God-lof! mijn groote werk,
   Een arbeid is volbracht
Ter eere Jesu en zijn Kerk;
Te teeknen met een dierbaar merk,
   Voor tijd en nageslacht!

JOSINA - neen - gij ziet niet in,
Dat mij geen dwaasheid stiert -
Mijn woorden hebben kracht noch zin:
Maar gij - mijn zuster, mijn vriendin -
Gij zult het weten, wat ik min,
Wat mij ter vreugde wierd:

- Wie van zijn vroegste kindschheid aan
Naar kennis en ontwikkling streefde:
Míj klonk geen Woord - ten zij verstáan;
Mij mocht geen Kleur, geen Klank, vergaan,
Die 't zielsgevoel had aangedaan,
En rustloos in mijn boezem leefde.
Dat denkbeeld - ware 't klank, of kleur,
Of bloot begrip, of flaauw gevoelen,
Bleef in mijn zwangre hersens woelen;
En, schoon 'k er veel meê mocht bedoelen -
't Ging nimmer mij geheel te leur,
't Bracht andre beelden, andre vormen,
't Bracht nieuwe leer en kennis voort;
En voelde ik ook mij-zelf, den zwaksten van Gods wormen -
'k Bleef dag aan dag, in oord bij oord,
Den Hemel met mijn beê, mijn kinderbeê bestormen,
Opdat mijn zielswensch wierd verhoord:
Opdat de Liefde, die 'k daar binnen voelde leven -
Die mij, tot zwakheid toe, aan 't oudrenpaar verbond,

aant.

De Liefde, die mij 't Schoon met geestdrift aan deed kleven,
Waar 't, uit der menschen Ziel, in 't Lichaam scheen te zweven,
Of 't oog 't in 't wijd gebied der Waereldschepping vond -
De Liefde, die met vuur, met nooit getemd verlangen
Mij tot ontraadsling dreef van Rede en van Natuur,
Die slechts een vóorsmaak proefde, in Vormen en Gezangen -
Opdat die liefde - vrucht, ontwerpkracht mocht ontvangen:
En 'k gouden beelden schiep uit stollend boezemvuur!

'k Heb jaren lang getracht, die dorst, die zucht, die liefde,
Te wijden aan een beeld, of hier of ginds ontmoet:
't Was zij, die ziel en zin, die 't kokend hartebloed,
Won lesschen in den damp der wolken, die zij kliefde,
Als zij ten Hemel greep, naar 't ongekende goed.

't Was al vergeefs! maar eens - een droeven dag mijns levens! -
Daar trof me een wreede slag, oneindig lang beschreid:
Toen werd mij zachter lot, en kalmer harte tevens,
Van God bereid:
Aan 't ziekbed vastgeboeid, bezwijkend voor de rampen,
Wier wicht mij schier deze aard, mij 't aanzijn vloeken deed,
En met nog zwarter kwaal in 't ijskoud hárt aan 't kampen
Dan dic mijn lichaam sloopte, ontviel me een duren eed.
'k Beloofde aan God den Heer, als hij mijn ziel wou schenken
De vreugd, de zaalge rust, zoo ijvrig achterjaagd -
Met minder bittren kelk den stroeven mond wou drenken -
Voor hem een werk te doen, dat rijke vruchten draagt;

Dat eeuwen, eeuwen lang Zijn Glorie zal verkonden;
Den Mensch tot Liefde en Weldoen spoort;
Dat spreken zal van God, in God vergeten stonden,
Met onverdoofbre stem, door heel een volk gehoord!
.....
Daarbij - 'k betreurde veel: en zoo mijn dierbren schimmen
Een eermerk rijzen mocht, dat de eeuwen trotsen zou -
Dit deed mij meer gerust den levensberg beklimmen,
En staren in het verschiet naar nieuwe waereldkimmen,
Bij 't zinken van 't voorheen, in dús voltogen rouw.

In Delft had volk en magistraat
Een heerlijk, godgevallig werk,
Ter eer der Hippolyeten kerk,
Besloten in hun raad.
Een klok, zoo machtig en zoo schoon,
Van boog, van beeldwerk, en van toon,
Als in uw land geen toren draagt -
Werd van uws vaders kunst gevraagd.

De Klok! - zij was het lievlingsbeeld,
Wiens duister voorgevoel mijn ziele had gestreeld!

De Klok, die boven 't stormgerucht,
Zijn toon doet heerschen in de lucht -
Die ons tot God, ter kerke, noodt -
In vreugde en lust, verderf en dood,

aant.

In bruiloftslied, of uitvaartpsalmen,
Den rijken toon mengt van zijn galmen -
En, boven 't stof en 't stoflijke uit,
Een onvergankbren staat beduidt -
Die, buiten 't aardsch gewoel geheven,
Méer dan de priester hier in 't leven,
Gezalfd, gedoopt ten eersten tolk
Des Heeren, bij 't onteenigd volk,
De stem des Heeren zelve schijnt
Die 't hart bevestigt, wen 't verkwijnt -
Die telker uur zich kenbaar maakt,
En uitroept, uitroept, ‘Bidt en waakt’ -
Die langs de velden, schaars bewoond,
't Verloren schaapjen tot zich troont -
De stem, die zelfs in nacht en graf
Den leer preêkt, dien 't Geloof ons gaf -
Die, hoe vermomd, en wáar wij vliên,
Herhaalt - ‘Gij wordt van God gezien?’ -

De klok - het beeld der Harmonie -
Waar streng *Verstand*, en teêr *Gevoel*,
Waar Maat, naar Vorm, en Melodie,
In samenwerkt tot hooger doel:

De klok, die, en voor God en Mensch,
't *Verstand* Metalen af doet scheiden,
Of binden leert, naar wenk en wensch,

aant.

Opdat ze in Klanken zich verbreiden;
    't Verstand, wen 't afmeet en bepaalt,
Getal en Wicht, tot Toon doet vleugelen,
    Den wilden Klank, in Vorm gemaald,
Ten schoonste' akkoorden laat beteugelen -

    De klok, die, zoo voor God als Mensch,
't *Gevoel* doet spreken in de Tonen,
Die gonzend uit zijn wanden dronen,
    Als kroost eens dubblen elements;
    't Gevoel, den zielenadeldom,
Weet uit te drukken in zijn Bogen,
    En in zijn Beeldsels van rondom
Zich leent aan 't hoogste Kunstvermogen -

    De klok - die, zoo voor God als Mensch,
De kracht des *Lichaams* ons doet sterken,
Om ook in 't Stof der Aard te werken,
    Als wezens, vreemd aan elken grens -

    De klok die, GOD, TEN HOOGSTEN LOF,
En 'T MENSCHENKROOST, TER ZIELSVERENGELING,
    Een Mensch - den Geest aan duurzaam Stof
Doet paren, in verheven mengeling,
    En drukken, Aarde- en Hemelspruit,
    Zijn Gantsche Menschheid daarin uit -

De klok - de klok - ziedaar 't gewrocht,
Mijn menschlijk leven lang gezocht.

Ik teeg aan 't werk. Een lang verkeeren
Met d' Arbeid naast de Wetenschap
Kwam mij de kunst des Smelters leeren,
Door d' afgesmeekten geest des Heeren,
In eedlen zin, ten hoogsten trap.

Geen schooner toon - geen forscher klanken -
Die de ijzerkromming in zich sluit,
Dan waar ík God voor hoop te danken,
Die mij doorlichtte met zijn spranken,
Wen 't matte hoofd ter Maat mocht wanken,
Of 't zintuig zwijmde voor 't Geluid.

'k Mocht eindlijk onmiskenbre wetten
Der afgemeten bergstof zetten,
En drukken vollen toon bij toon,
Zelfstandig, maar in wedstrijd klinkend,
Harmoniesch rijzend, buigend, zinkend,
In welfsels uit, onwraakbaar schoon!

Ik schetste uw vader mijn verrukken:....
Geen grootscher klok voelde ooit deze aard
Haar hechten lenden zich ontrukken,
Dan 't met Gods hulp míj zou gelukken
Te steunen in haar hemelvaart.

aant.

Ginds, van den tempel zal zij klinken,
   En slechts aan géne zij der Maas,
Drie mijlen ver, een toon doen zinken,
Als Berckels zielsoog nooit zag blinken,
Als nimmer Rijswijcks oor mocht drinken,
   Bij 't veldgeruisch des dageraads.

't Was heden, dat mijn laatste zorgen,
   Aan 't beeldsnijwerk der kap besteed,
Mij zoet voorspelden, hoe 'k op morgen
   Eén vorm er nog in hechten deed'!

'k Was aan 't herpeinzen - en 't hermalen -
   't Hermeten van de minste boog -
't Hervinden aller slotgetalen,
In 't rijk der lucht en mineralen,
   Die dierbaar zijn aan 't vorschend oog...

'k Ben bij mijn werkstuk neêrgedoken;
Ik heb mijn dankgebed gesproken
   En morgen, morgen nog, zoo ooit -
      Staat heel 't gewrocht voltooid!

   JOSINA staarde voor zich neêr -
   Als had haar aandacht keur noch perk;
   Toen zag zij op, en blij en sterk
   Van zoet vertrouwen, sprak zij teêr:
   ‘Gods zegen, EWOUT, kroon uw werk!’

aant.

Ewout.

‘Toen wendde ik mij tot al mijne werkon, die raijne handen gemaakt hadden: en ziet, 't was al ijdelheid, en kwellinge des geestes.’
Eccl. Sal. II: II.

I.

't Model was lang vergruisd; de vorm der binnenwande,
De kerne, wie nog korts dat prachtig leem bespande,
Stond naakt in 't wachtend graf, dat d' opgesperden mond,
Door binten, torenhoog, in 't kruis beschreden vond.
Zij kráakten van den last des mantels, die verheven
In 't snijpuut, eens van daar, met zacht en zuchtend beven,
Als dekvorm zinken zou in 's aardrijks sombren schoot.
Waar hij zijn wedergade in ijskoude armen sloot,
Tot weeldrig vlammende erts zich door zijn hersens spreiden

En hem, verworpling, van zijn bruid zou durven scheiden.
Daar hing hij - dalensreê! Maar die had rondgetast
Door 't ruim der holte, miste een vorm, nog niet gelascht
In 't ijl en stomp vierkant, dat EWOUT, bij 't bekleemen
En sieren van 't model, geen beeldsel op deed nemen.

Hij-zelf, hij waakte, bij 't verloopen van de nacht,
Die, op zijn stil klozet, slechts hem geen ruste bracht.
Een schat van kennis, door zoo menig boek omvademd,
Dat door den dampkring geurt, waarin hij dorstig ademt,
Vindt, hier en elders, ook een zinbeeld in den glans
Van speel- en werktuig, die hij raadpleegt; maar wie thans,
Vergeten in den hoop der schriften, die ze omringen,
De stralende armen eener kamertoorts vervingen.
Ter tafel, onder 't helst en schaduwscherpst van 't licht,
Houdt EWOUT op zijn werk een vuurgen blik gericht:
Een holle steenklomp - voelt zijn hand - de trekken - groeven -
Van 't edelst - maagdenbeeld. Zijn oog en vuist beboeven
Den zwakken omtrek niet, dien 't haastig teekenlood,
Eer hij den bijtel dreef, aan 't blanke schetsboek bood.
Hij groeft - en onvermoeid! - maar schouwt bij wijle in 't ronde,
Of hem iets plotslings trof; of hij een voorbeeld vonde,
In vormen, die de nacht rondom hem spreken doet,
Voor 'tgeen zijn ijzer etst. Maar neen, dier oogen gloed -
Die blos van 't forsch gelaat - dat bleek, waarmeê zijn trekken,
Bevochtigd door een traan, zich soms op eens bedekken -
Dat staren naar omhoog - dat schreien ‘God, o God!

Ik dank u voor mijn Kunst, mijn Englenheilgenot!' -
Dat prangen van zijn hoofd in de uitgeslagen handen -
Bewijst een éedler Beeld, een féller boezembranden,
Dan 'tgeen zijn stof aanschouwt, en 't zielloos stof verwekt:
Daar zinkt zijn armenpaar; zijn bleek gelaat betrekt
Een ongekende glans: 'Mijn ANNA!' roept hij teder,
'Mijn ANNA, dierbre braid! éens ziet mijn oog u weder -
O, weinig stonden slechts, en 't offer is bereid! -
Zoo haast mijn Tempelklok haar bronzen toon verspreidt,
Klimt ook die toon tot u, in 's Heeren licht gezeten,
En roept u toe - 'of ge EWOUT hebt vergeten',
En tart der Heemlen zaligheid.
En durf ik, als voorheen, weer smachtend opwaart schouwen,
En meenen, dat uw beeld mij daar verschijnen zal -
Dan smeekt ge van den Heer, dat EWOUTS hecht vertrouwen
Niet tot vertwijfling val!
Dan zie 'k u, licht, des nachts, mijn rustloos leger naderen,
En zetten, met een oog vol kinderlijk geluk,
U naast mijn sponde neêr, en storten in mijn aderen
Een naamloos heilgevoel.... op d'enklen handendruk.
O mocht nog, mocht nog eens mijn hand uw vingren roeren -
Die vingren, teêr en bleek, wier vorm, als heel uw-zelf,
Mij onvergeetlijk is, en me aan dit stof ontvoeren,
Ja, 't wezen schenken komt, in 't Hemelsch Lichtgewelf -

Maar och! waar dwaal ik heen? - gij keert op aard niet weder...
En toch... soms grijpt mijn' geest een wonder denkbeeld aan...

Dan meen ik U te zien - als eertijds, schoon en teder,
Dan zie 'k uw beeltnis voor mij staan:
Dan is 't mij, of uw ziel, meêwarig met mijn lijden,
Van uit den Hemel is gedaald,
Om mij op nieuw een leven toe te wijden,
Dat al mijn liefde niet betaalt....
JOSINA! - Is zij 't wel? O, zijn dat niet úw vormen
Beminde van voorheen, die spreken uit haar beeld?
Is dat de goedheid niet, waar gij me meê bestormen,
Meê overwinnen kwaamt, die in háar wezen speelt? -
Zij lacht mij toe als gij; deemoedig zijn haar oogen
Aanhoudend tot mij opgericht -
En als zij dan bij mij den blik verwekken mogen,
Die eens ú straalde in 't lief gezicht -
Dan is 't of gij; gij-zelf, me in geestdrift opgetogen
Mijn dierbare eerste jeugd hersticht.
O, 'k ben mij-zelf niet meer, wen 'k aan 't geliefd verleden
Een eindeloos herdenken wij',
En 'k u hervind in haar, die voor mijn ziel, mijn reden,
Die zelfde geestdrift toont als gij.

Wat mag dat hart, dat maagdenhart doorwoelen -
Geheim vol bittre vreugd en streeling van 't verdriet:
Mijn liefde is uwer.... maar wat kan mijn ziel gevoelen
Voor haar, die mij uw beeld in deugd en schoonheid biedt?
Mijn ANNA! smaad, o smaad mijn duistre zwakheid niet!'

Dus was zijn laatste woord; en voor den tijd herlevend,
Wischt hij zijn kaken droog, grijpt stift en hamer weêr,
En met een sterken geest op 't wordend kunststuk zwevend,
Zat hij, voor spijs noch rust zijn dierbaar werk begevend,
Daar achttien uur ter neêr.

II.

En toen hij achttien uur gewerkt had, en gebeden,
Gebeden, dat hem God in d' arbeid steun en sterk -
Toen hoorde men door 't huis zijn snel gejaagde schreden,
Langs smidse en gangportaal, en 't binnenplein betreden,
Met de eedle vruchten van zijn werk.

't Was nacht ten tweeden maal; geen enkle star verlichtte
Zijn korte pad van HEYNRICKS huis
Ter gicterskluis,
Waarheen zijn kloeke stap en hartewensch zich richtte.
Geen hooger vreugd was ooit zijn' geest
Ten deel geweest:
Hij ziet het dierbaar beeld reeds in de kap verborgen;
Blikt in den geest den toestel aan;
En 't harte zwelt van vreugd bij 't peinzen aan den morgen,
Die, op zijn scheppend woord, die, bij zijn meesterzorgen

't Metaal den schoot der aard ten leven in ziet gaan...
Hij denkt ook thands niet aan de zwarte rookkolommen,
Die, uit de breede schouw, in saamgepakte drommen
Ten hoogen hemel klommen;
Hij merkt niet op, hoe van 't gebouw de minste spleet
In muur en vensterluik, een vuurstraal schittren deed,
Er nooit, dit uur, gezien; hij stoot de valdeur open,
Maar - binnen 't wijd vertrek geloopen -
Wat schouwspel treft zijn oog, benevelt hem 't gezicht,
Schoon 't lichterlaaie brand van 't stookfornuis verlicht!
Hoe staat hij siddrend daar, en laat zijn beeldwerk vallen,
Bij d' aanblik diens tooneels! - de luidste kreeten schallen
Door 't ruim der hut; een dertig knapen, zwartgeblaakt
En gloeiend bij de hel, die vreeslijk bruist en kraakt
In de ertskamijn, omgeven d' oven, waar een teeken
Van Meester HEYNRICK straks eene uitgang in doet breken,
En 't leigat openstelt.... Daar staat de Meester-zelf,
Een schepspaan in de vuist: geen trotscher leeft in Delf
Dan hij, terwijl hij luid, en lachende van weelde
Den knechten tegenschreeuwt, die hij bij 't werk verdeelde:
'Wrikt los den tap, breekt door! en stroom de wilde spijs,
Geproefd en wel doorstookt, in 't harte van d' abijs!'[1]

Hoe! 't is dan waar? - daar bruist, daar golft, en gloeit en dartelt
De stroom van 't klokmetaal, den ovenklem ontsparteld,

1 Abijs: *abyssus, abîme.*

aant.

En dringt zich door 't kanaal? en 't volgetrapte graf,
Dat vorm en kap ontving, laat in zijn kolk hem af?
Hoe! EWOUTS levensdoel - zijn toekomst, zijn verleden -
De werken van zijn jeugd en jonglingschap, doorstreden
In slopend zielsgekwel - zijn afgod - heel zijn schat -
Al wat zijn wezen goeds, en groots, en schoons bevat -
De lang gekweekte vrucht van ieder zielsvermogen,
Werd dan verwoest, onteerd, geschonden voor zijn oogen?
Aan 't maagdlijk schoon zijns werks, zoo pijnlijk opgevoed,
Nog pas ontwikklend - werd de vuige lust geboet
Eens ruwen handwerkmans, onmachtig ter waardeering
Wat schanddaad hij beging, en wreekbre kunstschoffeering
In 't rooven van zijn recht aan EWOUT, de eedle ziel,
Wien de onverhoede slag te zwaar, te duldloos viel:
Daar stond hij als versteend; daar schouwt hij woest in 't ronde -
Richt naar zijn laatste werk een diepen blik ten gronde -
En toen, ten top der drift, vliegt hij op HEYNRICK toe;
Kruist de armen voor de borst, en schijnbaar kalm te moê,
Spréekt hij - terwijl zijn stem, met ongekende buiging
Al de andre zwijgen deed, in 't volst der vreugdejuiching:
‘Wat hebt ge u onderstaan, mijn meester? - Zoo gij wist,
Wat ongetemde kracht in dees mijn boezem gist -
Schoon nooit mijn effen hoofd u andre trekken toonde
Dan die van deernis en van koelheid: o! dan hoonde
Gij me in dien graad nog niet! want zie! naar 'tgeen 'k besef,
Verdient gij, dat mijn wraak - mijn felste wraak u tref...
Of - hóe de gruweldaad te straffen, hoe te dulden,

aant.

Dat ge, om een handvol slijks, om “tien karolusgulden”,
Ter boete u afgevergd, zoo nog de morgenstond
Des Derden na Sint-Jan, uw klok in de aarde vond,
Mijn arbeid hebt volbracht!... Mijn arbeid - lage ziele,
Wie nooit eens kunstnaars doel in stikziende ooge viele!
Mijn arbeid! - Hoort ge dit? - Spreek!.. Voelt ge wel 't ver-
“Dat ik een kunstnaar ben; dat gij een huurling zijt”? (wijt,
Ja! vuige huurling slechts; ontrouw zelfs: niet bevredigd,
Door 't werkloon, u geteld, hebt gij mijn éer beleedigd;
Hebt gij mijn levenskracht, de vrucht van hart en hoofd,
Het edelst wat ik had, me ontroofd....

Maar ach... wat woede ik voort! - Godschonk uw armen zinnen
Geen dorst - dan die van 't goud;
Geen moed - dan, zoo gij de eer van 't werk ontberen zoudt,
Om die door laagheid me af te winnen...

Wat-weet-gij, welk gevoel... wat liefde ons houdt verknocht,
Aan 't kind, uit ons ontstaan, aan 'tgeen men scheppen mocht,
En kweeken 't zorglijk op, met bloed uit eigen aderen!....
O kónde uw lome geest ook ooit dat denkbeeld naderen -
Dan sleepte ik lang uw vadzig lijf
In fraaier schouwspel dan 't aan míj vertoond bedrijf:
Dan greep mijn arm (gelijk ik thands deze ijsren stave,
Met éenen zwaai en stoot, onwrikbaar vast begrave
In d' aarden grond), dan greep mijn arm u in 't gemoed,
En sliet u van zich af, in d' open-ovenvloed:

aant.

Maar 'k spaar u, om aw kind, JOSINA, de edelaarde -
Schoon gij, ontmenschte, gij, mijn zielenkind niet spaarde!'

De Meester stond verplet; hij zag, met schichtig oog,
Nu eens de roede ná, die door de ruimte vloog,
Een pijl gelijk zich keerde, en davrend boorde in de aarde -
Dán weêr den jongling áan, die somber voor zich staarde,
En ongevoelig scheen voor 't nokkend leedgeschrei
Des grijzen bloodaarts; die hem smeekte dees korvei,
Ten beste alleen bestaan, ten beste ook hem te duiden,
En meê te juichen in 't vervroegde kerkklokluiden:
'Ik heb u nooit gekweld: 'k gaf nimmer, al dien tijd,
U stof tot kommernis; 'k erken uw kunst en vlijt:
Gij hebt de klok gebouwd; en - wat van 't smelten schijne -
Uw naampraalt, Jonker, straks in 't randschrift naast den mijne'..

'Mijn naam!' borst EWOUT uit, 'mijn naam, o Heer, mijn God!
De naam mijns vaders - aan heel Nederland ten spot!
Heeft hij 't aan mij verdiend, die de éer mij schonk bij 't leven,
Dat ik zijn erfgeschenk aan 't volk te schand' zou geven!
Of, meester, ziet gij niet, wat gij doorgronden moest,
Dat gij mijn naam verspeelde, en met mijn werk verwoest!
Ziet, meester, ziet gij 't niet,' en dreigend wees zijn vinger
Naar 't hoog getimmert' heen, 'dat gij den takelslinger
Te heftig nederwondt, en dat de kap in 't graf,
Met ongelijken val de binnenvorm omgaf?...
Bevroedt gij 't niet, dat gij mijn dagen en mijn nachten -

Doorwaakt, om, in een lijn, een bocht, mijn zielegedachten
Te schildren, hemelschoon - door vorm als door geluid -
Dat gij ze vruchtloos maakte, en dat, ter aarden uit,
Een monster, walgelijk voor menschlijke oor en oogen,
Mij eenmaal tegengrimt? - De klok, aan de aard onttogen -
Wanluidend en misvormd - een open vak, voor 't beeld,
Dat ginds ter aarde ligt - komt, wen zij de ooren streelt
Van die den kunstnaarhaat, mij 't aangezicht bedekken
Met schaamte voor den lach, dien steeds haar toon zal wekken,
En luidt, met schrale stem, ter eeuwger stond bij stond,
Heel Delfland EWOUTS schande, en onvermogen, rond!...

Maar - God moog u het kwaad, aan mij misdaan, vergeven!
En laat mij ('k smeek 'et hem) mijn werk niet overleven!'

III.

De morgen blonk rustig en heilrijk aan 't Oost',
De zon joeg den dauw van de weiden,
En heeft ze vaak voorhoofd en veldplant geroost -
Nu zal ze slechts zoelheid, en zoetheid, en troost
Voor menschen en kruiden verspreiden.

Zij scheen op de glazen van waag en stadhuis;

Zij kwam van de Sint-Catharijnen,[1]
Dier torens, en vensters, en spuigang, en sluis,
Langs Ursulaas leidak, haar choor, en haar kruis,[2]
Hippolytus' kerktin beschijnen.

Wat vuurblanke keien! wat gevels, versierd!
Wat zedig gewoel langs de grachten!
Wat maagden, ginds schuchter ter boodschap gezwierd!
Wat vrolijke feestdag, die straks wordt gevierd!
Wat vreugde van 't uurtjen na achten!

'Ter kerk! naar de kerk!' gaat de kreet van alom;
'Ter kerk!' noodt de luidende toren;
'Ter kerk, naar de kerk!' wijst de bonte kolom
Der deftige burgers en vrouwen, wier drom
Langs markt en Oûdelft zich verloren.

De jonkheid, in feestdos, wipt, luchtig ter been,
Gepaard of geschaard, naar het kerkgebouw heen,
Dat toen reeds den naam droeg van 't Oude -
Maar dat, als licht eenmaal hun grootvaâr het plach,
Gemoedlijk en goedig, in liefde en ontzag,
De jonkheid verwelkomen zoude.

De menigt' vloeit toe; en de menigt' vloeit af.

1 Sint Catharijnen- of Oostpoort.
2 De Sint Ursula of Nieuwe Kerk

aant.

Een juffertjen tracht, op verborgenen draf,
Nog zachtjens het kerkuur te winnen:
Een koets rolt nog aan, en het mantelfluweel...
De veer van den paadje.. een slip.. een juweel..
Blinkt uit, en dringt woelig naar binnen.

Daar zingt reeds het orgel zijn statig choraal,
En galmt door de eerwaardige muren;
De wacht vat zijn post op terras en portaal;
De blinde bidt vurig, telt kralen bij kraal;
Zijn knaap ziet weêr rond, naar het steen en metaal
Der sierende heilge figuren.

Wat blijheid, wat weldaad, wat feest of dien dag
Tot plechtige hoogtijd wel aadlijken mag? -

IV.

'Daar wordt reeds de eikenstam gekloofd,
Waaruit me een schandpaal zal verrijzen;
Daar werd de laatste vonk gedoofd
Van 'tgeen, te licht uit God geloofd,
Der geesten broosheid zal bewijzen.
Reeds klonk een sombere orgeltoon,

aant.

Als boô van onheil, rouw, en hoon;
Reeds sprak de Bisschop zijn gebeden,
En met de zalving en den doop
Voltrekt de zegening haar loop,
En draagt de Klok, door wierookwalm omgleden,
Het levend merk der plechtigheden.

Dan stijgt de beê ten God van al,
"Dat, als weleer een trompgeschal,
Voor 's Heeren Bondsark aangeheven,
Des vijands bolwerk heeft vernield,
En trotsche heirmacht heeft verdreven -
Zoo ook de Klok, van God bezield,
Des vijands spietsen rugwaards beven
Den geeselslag der onweêrsroê,
't Geweld der haaglen, keeren doe;
Ons landplaag, koortsen, gicht, begeven,
En 't volk van rampen worde ontheven!" -
Dan klinkt de vraag: "Wat is 't, o zee!
Dat gij te rugge zijt geweken?"
Dan roept een stem ter zelfder steê:
"Wel is des Heeren macht gebleken,
Wel davert de aard voor 't aangezicht,
Voor 't godlijk aangezicht des Heeren,
Die rotsen tot fonteinen sticht,
Die steen in waatren doet verkeeren"....
Maar slechts de huizing, rijk en schoon,

aant.

Gesierd ten heilgen tabernakel,
Kiest zich Gods heerlijkheid ter woon,
Schenkt hij zijn zegen, toeft mirakels...

En zie, de huizing, hem bereid,
Wierd hoonend voor Gods Majesteit.

"Wat hebt ge mij', zoo spreekt de Heer,
Geen huis gebouwd, van 't hout der cederen!
Wat dorst men de Arke Gods vernederen!
In dierenhuiden ligt ze neêr...."

De Tempelklok, den Heer bereid,
Die elders Orde en Kracht ten toon spreidt,
Wierd schandvlek van Gods Eeuwge Schoonheid,
Wierd hoonend voor Gods Majesteit!'...

Zoo sprak een jonkman in zich-zelf,
Geleund in 't hoog, maar eng gewelf
Eens vensters, van baas HEYNRICKS woning,
Wier noorderzijde 't uitzicht had
Op 't rijk bevolkte deel der stad,
Thands schouwplaats harer vreugdbetooning.

't Was EWOUT-zelf. Een traan in 't oog,
Sloeg hij den doffen blik omhoog,
En mat den ouden tempeltoren.

aant.

Met ongeduld beidt hij reeds lang
De tonen der gewijde choren,
En vreesde 't ‘amen!’ toch te hooren
Van Asaphs troostend psalmgezang.
Want, na dat amen, zou zijn Klok
Voor 't eerst het volk ter misse nooden...
En dan - dan mocht’ hij 't rijk der dooden
Met wilden voet zijn ingevloden,
Geschandmerkt door der burgren wrokt

Nog luistert hij aan 't open raam:
De vooglen tjilpen, zwieren, dwalen,
En dartlen in de zonnestralen:
Hij slaat de kille handen saam;
En zachtjens blijft zijn mond nog spreken:
‘Wel is des Heeren macht gebleken!
Wel davert de aard voor 't aangezicht,
Voor 't godlijk aangezicht des Heeren,
Die rotsen tot fonteinen sticht,
Die steen in water doet verkeeren....
Maar neen! gij hebt mij, zegt de Heer,
Geen huis gebouwd van 't hout der cederen -
Maar durfde de arke Gods vernederen:
In dierenhuiden ligt ze neêr.’

Hij zweeg. Daar klinkt het van omhoog!
Een klepelslag dreunt, somber krijtend,

Zijn venster in, en of, van 't oog
Der burgerij, een blik, verwijtend,
Hem in 't bestorven aanzicht vloog -
Deinst hij te rug met wankle schreden;
Hij prangt met beide handen 't hoofd;
Een huivring vaart hem door de leden -
Hij zwijmt ter aard: naar ziel en zin verdoofd.

V.

'Heeft er de Booze zijn vloek op gesproken?'....
'Heeft er een heks ook de hand op gelegd?'....
'Is men op Maandag beginnen te stoken?'....
'Kan er de schim van een ketter in spoken?'....
'Hebben de luiders misschien ze gebroken?'....
'Wie is de meester?'.... 'Wie is de knecht?'....

'HEYNRICK VAN TRIER moest ze vormen en smelten!'...
'HEYNRICK? geeft niemant, geen werkman het zijn?'...
'HEYNRICK VAN TRIER? - 't is een vrek, bij Sint-Velten!
Driftig in 't mijnen.... langzaam in 't dijn....'

'HEYNRICK VAN TRIER? - 't is welmooglijk, gezellen!'
Riep er een Postknecht met kracht boven uit,

aant.

Toen hij de burgers elkaâr zag vertellen,
Dat men, gereed ze in beweging te stellen,
   Plotslijk de klok had te barsten geluid.

‘HEYNRICK VAN TRIER! 't kan een galgenaas wezen -
   Maar, bij Sint-Olof! den Jonker gespaard!
'k Weet er geen flinker, geen braver dan dezen!
   'k Weet er geen vromer, geen wijzer op aard.

Kent gij 'em niet met zijn pikzwarte hozen?
   Heeft 'i u nimmer een weldaad gedaan?-
   Zijdi nooit voor 'em naar 't Haagjen gegaan?
Heeft hij uw kindren geen speelgoed gekozen?
Kwam zijn gesprek u in 't werk niet verpoozen?
   Hielp hij u nooit door een vechtpartij slaan?
   Haal me de droes! 't is een vent als een vaan!’

Hoog vloog de muts van den Postknecht naar boven..
   ‘Ja!’ riep de menigte, ‘ja!’ riep een elk,
‘'k Wil meester EWOUT zijn eernaam niet rooven....
Kijkt 'i wat somber - ik wil 't wel gelooven -
Cijfren te nachte.... des middaags voor d' oven:
   't Geeft u geen koontjens uit bloed en uit melk!’

‘'t Is wel een goede en een weldoende buurman! -
   Laatst, bij de krankte van moeder en vrouw,
Bracht 'i me 's avonds - ik schrok er nog puur van -

aant.

Meer zoeten wijn dan in eens op het vuur kan...
Troost, raad en daad, man, zoo veel als je wou!'

'Ja, dat is wel! maar, wat Satan! wie dorsten
Delf dan vergasten op zulk een schandaal? -
't Is toch een feit, dat de klok is geborsten!' -
'Och,' riep een ander, 'wat Heeren en Vorsten
Zaken, waar niemant ooit oorber bij baal,[1]
Niet al, ait wangunst, ten kwade doen keeren!'...
''t Al ten jolide van Princen en Heeren!'[2]
'Och, d'er gerecht spreekt zoo'n duistere taal.'

''k Zoo di maar raden, dat lastren te staken,'
Gromde de Rijknecht, op orde gesteld:
'Ziet gij Heer SASBOUT daar ginds niet genaken? -
Kom, laat ons plaats voor zijn zoete-lief maken:
Arme JOSINA! hoe bleek zien haar kaken!....
Zie - hoe ze reeds hem vooruit is gesneld....'

Zóo snapte 't volk langs de weemlende grachten,
Dat, van den glansrijkste' en heuchlijksten dag,
Eensklaps voor nevlen, gewenscht noch te wachten,
't Licht zag vergaan bij hun morrend geklag.

1 Oorber: nut (orberen - nuttigen).
2 Jolijd: pleizier.

VI.

‘Ziet gij Heer SASBOUT daar ginds niet genaken -
Kom... laat ons plaats voor zijn zoete-lief maken:
Arme JOSINA!’....
.....
Maar ijlt zij niet vol drift
Ter woning heen? en spreektdat raadslig schrift,
Voor 't jong, maar reeds omwolkte voorhoofd. niet van krachten,
Die zaalgend waken over 't veld van haar gedachten?
Wat of háar, wie de ramp, wie de onspoed van den dag
Het diepste treffen moest, nog troost verschaffen mag? -
Wat nog heur hope schraagt? - Wat op heur matte trekken
?en hoogen glans van moed en rijkdom mag verwekken?

In 's vaders huis gekeerd, dat nog geen feestgenoot
De trage deur der smidse en 't woonverblijf ontsloot,
Snelt zij naar boven, en laat blozend aan haar lippen
Des dierbren EWOUTS naam op zachten toon ontglippen.
Zij kent zijn wijkplaats; treedt in de afgelegen cel -
Eene ijzing schokt heur hart: ‘Mijn Jezus! zie ik wel! -
O God, ontferming! - hij is dood! - hij heeft zijn leven
In zielsvertwijfling opgegeven!....
Mijn EWOUT! - EWOUT!’ gilt ze, en werpt zich naast hem neêr,

En barst in tranen los - zich-zelf geen meester meer;
Zij klemt hem aan heur borst, en kust zijn vochte wangen,
Of tracht één zuchtjen uit zijn killen mond te vangen;
Zij roept al luider, zonder eind, den dierbren naam....
En - knielend aan zijn zij - vouwt zij heur handen saam,
En steeds hém voor den geest, zijn voorbeeld - heft zij de oogen,
Waar nieuwe stroom bij stroom uit afwelt, naar den hoogen,
En brandend van een liefde, en van een Godsgeloof
Dat de aarde ontstijgen kon, der wolken voorhang schoov'
Van 't heiligdom des Lichts, Gods Majesteit omgevend,
Staart zij den Hemel aan: ‘God!’ roept zij, ‘maakhem levend!
O God! ik smeek het U: gij kunt, gij kunt het, Heer!
Ik bid, in naam Uws Zoons, geef mij mijn dierbre weêr!
Geef hem aan de aard te rug, dat hij ter Uwer glorie
Zijn werk volvoeren moog! nog toeft hem eens viktorie
Na d' eindelozen strijd. Ach, Vader! Vader! hoor
Mijn smeeken: met zijn dood ging al mijn heil te loor.
Hoe!’ roept ze, ‘heeft zijn hand - o God! - daar niet bewogen....
Ik voel zijn harteslag - hij zucht - hij opent de oogen:
O EWOUT! EWOUT! - dank, o Heer! -
Ik ben 't; JOSINA-zelf knielt aan uw zijde neêr;
Mijn broeder! - dank, mijn God! - En zijt ge mij hergeven....’
De ontwaakte staart haar aan, klimt meer en meer ten leven;
Wischt zich het voorhoofd, of 't verleden uur hem treft....
Maar luikt het oog, en zinkt weêr op heur kniën. Hij verheft
Den blik niet langer; maar, al fluistrend uitgesproken,
Heeft zij een machtig woord den veege doen verstaan:

‘Mijn broeder!’ roept zij, ‘leef! 't is met ons leed gedaan!
Ik ben uw zuster, die u lief heb, hoor mij aan:
De klok, wier slag u doodde, is met dien slag gebroken....
O God! hij leeft -’
- ‘De Klok!.... wie heeft dat woord gesproken?-
Mijn geesel is vernield? - de klok.... spreek overluid
JOSINA, spreek nog eens dat heilwoord uit....
De klok - gebroken?’... - ‘Ja, mijn broeder, en de Hemel
Heeft mij in 't hart gestort, dat, van dees stond af aan,
Uw moed, door God gesteund, op nieuw aan 't werk zal gaan,
Dat thands de middagzon den droeven morgenschemel
Voor 't eerst doorlichten zal’.... - ‘JOSINA!’ roept zijn stem,
Verheven englenziel! gij zijt een geest van boven,
Gezonden tot mijn heil: O kost gij ooit gelooven
Wat eerbied, liefde en teêrheid....’ maar de klem
Zijns woords, verloor zich bij dees uitroep; diepe zuchten
En tranen zonder tal, die hem 't gemoed verluchtten,
Op hare hand geschreid, ontvloeiden hem: doch fluks
Zich zelf vermannend, rees hij op, om zijns geluks,
Zijns noodlots, in bezielde en half gesmoorde klanken,
Den God der heilgenaâ met hoopvol hart te danken.

De Klok

‘Daar het niet voor de goederen der aarde en is, dat gij geschapen zijt, zoo
is geen dezer goederen in staat u te verzaden.
Evenwel het hechte grondwerk Gods staat vast; hebbende dezen zegel:
De Heere kent de zijnen.’
De Imit. III, XVI, 1. II *Tim.* II, 19.

I.

In Oogstmaand van het eigen jaar-
Zit, bij een weiflend nachtkaarsflikkeren,
Rond meester HEYNRICKS kandelaar,
Een tweetal mannen bij elkaâr,
Wier knippende oogen lustig blikkeren,
Bij 't proeven van den zoeten sek,
En 't fluistren van een lang gesprek

In 't groen behangen woonvertrek.
De een - is baas HEYNRICK in persoon;
Hij schijnt te denken over zaken
Die 't rimplen van de forsche koon,
En 't handenwrijven noodig maken.

Hij luistert naar de scherpe stem
Zijns dischgenoots, wiens trage reden,
Schoon hoogst behoedzaam voortgegleden,
Den diepsten indruk maakt op hem.
Althands de man, een dorre grijze,
Staart, met een blik vol eigenwaan,
Met krommen vinger, ten bewijze
Van 'tgeen hij HEYNRICK deed verstaan.
Den meester aan.

De vreemdling toont een kalen schedel,
Gesteund door 't zwart fluweelen pak,
Dat, beter dan zijn grinkelbak
En pruilend oog, hem rijk en edel,
Of, voor 'et minst, aanzienlijk sprak.
De handen in de troes gestoken,[1]
De maagre kniën voor zich uit,
Waarop de scherpe kin schier stuit,
Heeft hij zijn laatste woord gesproken,

1 Troes: broek *Henri III.*

En wacht baas HEYNRICKS kort besluit.

‘En dus!’ roept deze met een zucht,
‘Wilt gij, hardvochtig in 't kastijden,
Slechts op dien koop de schade lijden! -
Ach, waarom is ook de onde tucht
Vergaan met de oude, beetre, tijden!’

‘Ja, meester HEYNRICK,’ sprak de grijn,
Al lisplend door zijn schaarsche tanden:
‘Gij stelt het meisjen mij in handen -
En mijner zal het nadeel zijn.
'k Verschaf, wat aan het werkstuk schort
Van vormen en materialen;
En schiet ge volk en brand te kort -
Ik zal den laatsten groot betalen,
Opdat de Klok hergoten word;
Daarmeê zij dan de zaak gesmoord -
De bengel was van zelf gesprongen....
Doordien... het een of ander koord..
Haar uit 'er standplaats had gewrongen....
Dit is u 't zelve: maar - de maagd
Moet eerst mijn teder gaaiken wezen -
Daar 'k anders (u ter eer!) zal vreezen,
Dat gij, door dankbaarheid geplaagd,
Mijn gunst zult loven als voordezen,...
En, 'tgeen mijn oodmoed niet vordraagt,

Te luidkeels van mijn mildheid waagt.
   Komaan - zoo'n meisken voor een Klok! -
   Bij Sint-Ambroos met zweep en stok!
'k Ben van mijn aanbod zelf verwonderd:
   Een achttien-duizendpondig brok
Voor 't meisken van ten beste honderd!....
   En - menig goudstuk moet geteld,
   Eer gij de Klok voor goed herstelt.'

   'Ach, ach, Heer SASBOUT!' riep de smid,
''k Vermag thands niets meer op de deerne:
   Hetzij ik dreige, of vleie en bid,
Haar zweer, wij-beiden wilden 't geerne -
   Een jongensblik weegt meer dan dit:

   Ze is op dien EWOUT als verzot;
   Ja, 'k mocht haar, op uw wijs gebod,
In 't Klooster van Sint-Clara sleepen....
't Was reeds te laat ons heil begrepen! -
   Want - neen! - 'k vertrouw ook hém niet meer...
Wáartoe haar beeld in steen gedreven?....
   Zoo'n konterfeitsel tuigt te zeer
Hoe ze, ook bij hém, staat aangeschreven!...
   En - zien ze elkáâr al nimmer weêr -
Ze ontkwam ook óns in 't kloosterleven!'

   'Ho!' lonkt heer SASBOUT, want hij-zelf

Was de oude gluiper, dien wij hoorden,
‘Geen tralieraam en kloosterwelf
Die ooit mijn teedre wenschen stoorden.
O - neen! bestreden zorg verfraait
De feestlijkheid der huwlijksdagen;
En zult gij nimmer 't u beklagen,
Noch mij er rekenschap van vragen,
Dan laat ik, eer het haantjen kraait,
De maagd uit kluis en klooster dragen:
Dat waar een kluchtspel! - kom, vriend HEYN!
Sla toe! - want is 't een uurtjen later,
Dan, bij de wangen van mijn pater!
Betaalt gij-zelf de massepein.[1]
't Zal deftig in uw geldkist boren....
Vrij wat metaals gaat nog verloren,
Eer gij de Klok hergoten hebt. -

Wat ik u dan ten raad wou geven,
Als gij de spijs in d'oven schept -
Zou dan... die jonkman.. van zoo even,
Die EWOUT, die zich, naar 't mij schijnt,
Te veel bemoeit met andrer zaken,
Niet tot een brandhout zijn te maken,
Dat, bij geval, in de ovenvlam verdwijnt?...’

1 De massepein: de klokspijs.

Hij ging nog op zijn voorstel door,
Toen, als getroffen met een hamer,
De grendel van de deur der kamer
Te barste sprong - wie treedt hun voor? -
't Is EWOUT: zijn manhafte blikken
Doen 't schuldig paar in 't hart verschrikken.

Wel woonde er drift in HEYNRICKS borst -
Wel had hij vaak, uit gierighede,
Gewetens-angst en leed getorst -
Opdat zijn ziel heur trek voldede -
Wel had hij EWOUTS kunst benijd -
En voedde hij een wrok van binnen,
Die dikwerf spookte door zijn zinnen,
Voor 't vroeger hem gedaan verwijt -
Wel zag hij 't schijnbaar voordeel in
JOSINA 't beeld van haar gedachten
Te ontrooven - 'tgeen haar stuurschen zin
Voor SASBOUT mooglijk zou verzachten -
Wel zag hij met een heimlijk pak
Zijn levenszorgen nog bezwaren,
Sints hij JOSINA dacht te ontwaren,
In 't beeld dat EWOUTS bijtel stak:
Maar toch - hij gruwde voor dat feit,
Met beter dan 't gevoel des blooden,
Die, bij den aanblik zijner dooden,
Hen úit lafhártigbeid beschreit.

aant.

‘Zijt gij 't baas HEYNRICK? - niet te bed?’
Sprat EWOUT; ‘'k wist, dat gij gewoonlijk
U opsloot: acht het dus verschoonlijk
Zoo 'k, bij mijn laatsten steveltred,
Wat kracht en ruwheid heb gezet! -
Een woord slechts! - 'k Ben een uur geleden
Door 't Voorhout van den Haag gereden:
Een schare volks was daar vergaârd,
Die, zoo 't mij scheen, een preêkdienst hielden,
Doch midlerwijl de Kloosterkerk vernielden,
En sleurden beeld en kruis ter aard;
'k Heb (God vergeve ons!) ruwe handen -
Het Allerheiligste aan zien randen,
En Christus treden met den voet;
'k Heb, in godslasterlijke kreeten.
De schennis en 't geweld godzalig werk zien heeten,
Bij 't zinloos juichend roofgebroed,
Dat schuldig is aan 's Heeren bloed...

GEROBULUS - een van ‘de nieuwe leering’,
Preêkte in 't geheim het volk de ‘vrijheid’ aan,
Opdat, in naam van ‘licht’ en ‘*reformeering*’,
Ook Delf- en Rhijnland ondergaan
De rampen, in Breda en Zeeland doorgestaan.
Zij naken reeds de stad; zij plundren, rooven, schenden...
Ik vloog het eerst tot u - wijl zij gewis hun benden,
Ter waapning van hun vuist met moker en geweer,

Het eerste richten naar het smidshuis: maar veeleer
Dan dat gij hun weêrstaat in noodloos krachtverspillen,
Vlieg naar uw bergplaats; neem daar mínder dan zij willen,
En zend er hen meê voort. Twee knechten, in de vlucht,
Zijn herwaards aangesneld: ga, zeg hun, wat zij zullen!
Voor mij, 'k heb reeds te lang en zonder zichtbre vrucht
Ter dezer plaats vertoefd: 'k ben voor iets wreeds beducht -
En moet nog dierder plicht, eer de uchtend naakt, vervullen!'

Zoo sprekend ijlt hij voort, en laat den geest des kwaads,
Die 't ook der lafheid bleek, hen keetnen aan hun plaats.

II

De scheemring brak reeds aan, toen EWOUT, half gewapend,
Door Choor- en Doelstraat vloog, den slaap der kalmen slapend.
Hij richt zijn snellen stap, verflaauwd nog afgewend,
Naar Sinte-Claraas oud konvent.
Gemengde hoop en vrees ligt in zijn blik te lezen:
Maar zie! - wat rosse glans bestraalt zijn smachtend wezen
Van achter gindsch gebouw? - Komt reeds zijn zorg te laat? -
Is 't reeds verderf of dood, wier zeis hij tegengaat?...
Hij huivert; sneller klopt zijn hart, en sneller vliegen
Zijn wenschen hem vooruit. Mocht hem een schijn bedriegen!

aant.

Maar neen! 't gehoor bevestigt hem 't gezicht!
Ter markte, waar het klooster ligt,
Hoort hij, in kreet bij kreet, gesticht en kerk bedreigen.
Hij vindt een schare volks, die aan de kloosterpoort
Om oopning aanhoudt. Met den schrandren moed, hem eigen,
Mengt hij zich onder 't graauw, en dringt naar de ingang voort.
Hij eischt met de andren, dat men open op hnn spreken,
Daar 't volk zich vaardig toont zich-zelf een weg te breken! -
Daar wijkt de breede deur -
Een priester, grijs van kruin,
Bezweert ben ernstig, toch dit godgewijd arduin
Te sparen van hun hoon. ‘Gaat,’ spreekt bij, ‘richt uw schreden
Naar kerk en bidkapel - ontbloot van kostbaarheden;
Geen enkel beeld, dat niet door de ovrigheid van 't land
Bewaard wordt voor uw schimp en plonderende hand.
Ik bid u, gaat in vrede! - een aantal zwakke vrouwen,
Ik-zelf, heb niets, dat ge als benijdbaar kunt beschouwen!
Belaadt uw zielen met geen schennis, die de leer,
In welker naam gij spreekt, tot oorbaar strekt noch eer.’
- ‘Naar binnen!’ raast het volk, ‘voort, mannen! - ingebroken! -
Of ons die nonnenbent geen beelden heeft verstoken!...’
- ‘Voort, naar de nonnen heen!’ drukt ook een dartle kreet
Van jonger drijvers zich al gierend uit; en 't leed
Een bijster korten stoot, dat hun verwarde drommen,
De duistre gangen door, een trapgewelf beklommen.
Wel stelde zich 't gezach des kloostervoogds te weer:
Maar ach! hier mocht zijn woord, hier mocht zijn arm niets meer;

aant.

En PETRI SLUPICKS taal, die meer dan dertig jaren
Van 't preekgestoelte, de ongestuime en zwarte baren
    Van 't muitend volksgemoed in d' effen boord weêrhield -
    Was voor dit wild geboefte als machtloos; onbezield
Scheen ook zijn zacht gebaar en eerbiedwekkende oogen -
Die meer op snoodheid dan brooddronkenheid vermogen!

    Zij dringen, man voor man, de kronkelende trap,
    Door vuur noch vonk verlicht, omhoog met wanklen stap;
Maar juist, in 't eng portaal, bereid ten laatsten treden -
Daar davert, in hun nacht, een werptuig naar beneden,
    Dat menig kneust en schrampt; en d' eerste van hun rot
    Doet tuimlen op zijn maats. Doch haat, en vloek, en spot
Wordt slechts bevorderd door dien weêrstand. 't Lukt een tweede
Den moed te vinden, tot de reeds beproefde schrede:
    Hij stijgt; en, midlerwijl, daar dringt het morgenlicht
    Tot op zijn steilen weg; zijn al te snel gezicht
Ziet van omhoog een balk, onzichtbaar voortgeschoven,
    Zich slingren naar hem heen; hij krimpt zich, schuilt ter zij -
    En dreunend vaart de last zijn ranke leest voorbij.
Een vreugdekreet ontgaat zijn borst: hij blikt naar boven,
Maar voelt op eens den moed zich in zijn ziel verdooven:
    Een forsche jonkman staart al dreigend op hem af,
    En toont hem 't blank rapier, dat de eedle vuist omgaf.
‘Wie waagt het,’ roept hij uit, ‘wie waagt het, vrome helden!
De macht te trotsen, die we uw snoodheid tégenstelden? -
    Een wakker krijgrental, in tijds ter hulp geprest,

Verbeidt u hier, bij 'tgeen den kloostervrouwen rest
Van goud en kostbaarheên: Wie durft - bij kome 't halen! -
Maar zal, dit zweer ik u, 't met bloedend hoofd betalen.'
- 'Vooruit!' schreeuwt nog de drom van onder; ''t is bedrog;
Wie bracht die krijgren hier? - Vooruit!' - 'Wat draalt gij
'k Zal dien daarboven, tot zijn dood hier ingeslopen,' (toch?
Zoo brult een ruwe gast, 'de huid eens af gaan stropen!
Vooruit!!' en met dien galm, vliegt hij de trap in top;
Hij zwaait een breede knijf: de jonkman wacht hem op -
En hij, die dezen reeds een stoot heeft toegedreven,
Ziet eensklaps zich zijn prooi begeven -
De jonkman wijkt den eersten aanval; bukt zich, tast
Den vijand in de greep der zware laarzen vast;
Hij heft, met eenen ruk, den woestaart van de voeten,
En doet hem d'aanslag vreeslijk hoeten -
Want rugwaards hellend, stort hij, 't hoofd naar onder, neêr
In werk- en wapentuig, waarmeê het ordloos heir,
Hem volgend langs de steilte, al hoopvol opwaards snelden:
De jonkman roept hun toe: 'Daar komt uw hoofdman, helden,
; Die tegen vrouwen strijdt! daar komt hij, tot uw straf,
Verplettrend op u neêr! - die dees kastijding gaf
Heet EWOUT! - kent gij hem - gij, Delvenaars - gij, smeden! -
Gaat dan, en raadt aan 't volk, uw makkers daar beneden,
Dat géen mij tarten koom: want, de armen van een smid -
Vermogen, waar God helpt, nog eindloos meer dan dit!'
- 'Hoe, meester EWOUT! gij!' doet zich de Rijknecht hooren,
Die de oorzaak van 't gedruisch in 't klooster na kwam sporen.

aant.

‘Wat, (Satan!) zoekt gij bij dien wakkre. Beeljals vee? -
Is bij een spitschbaard, bij een bloksant? - gaat in vreê,[1]
Gelooft me, en kon uw moed geen naakte wanden deren -
Komt, wakkre kalven! toch hun weêrstuit niet trotseeren!’

Zoo sprekend, vloog hij fluks ter hulp naar boven heen;
En - wat men dreigde en kreet - hem volgen dorst niet één.
Ter bovengang heeft hij de hoofddeur dichtgestooten;
Hij dwaalt de gangen door; vindt elke cel gesloten,
En EWOUT schijnt ontvlucht. Maar neen! twee schreden meer -
Daar roept en nadert hem zijn Heer.
Wien leidt hij aan zijn arm, en sluit zich aan zijn zijde? -
JOSINA - die alleen hem bijstond in den strijde.
Zij had zijn stem herkend; zij beefde voor 't gevaar -
En dankt hem echter, dat hij 't leven waagt voor haar.
Maar hoe zich thands gered? Nog toeft het volk daar buiten;
Geen vrees! - hun lotgenoot zal hun 't gesticht ontsluiten:
Hij blikte een venster door, dat op de vest der stad
Een duislingwekkend uitzicht had;
Maar, daarbeneden, welft een poort - aan welker stijlen
De kloosterschuit zich hecht. Hun driftig derwaards ijlen
Wordt, met de daling langs een draaitrap, die ter gracht
Door hof en kelder - leidt in éene daad volbracht.

Daar stuwt de rijknecht reeds het hulkjen langs de stroomen:
Gelukkigsten van de aard - zijn zij 't gevaar ontkomen!

1 Spitschbaard: spanjaart. Bloksant: heiligenbeeld.

aant.

III.

Hij was een eerlijk Edelman,
Een Mechelsch Bachelier,
Meer kunstenaar dan oorlogsman,
Zoo vreemd aan dweep- als roofgespan;
Geen baatzucht bracht hem hier.

Hij was een jonkman, zacht van aard,
Schoon moed en geestdrift rijk;
Geen roffiaan, geen kreegelaart,
Die meester EWOUT - thands vermaard
In stad en buitenwijk.

En toch, alóm weêrklonk zijn naam,
En - met zijn naam - de 'kloosterdaad',
Die, luid bezongen door de faam,
Hem engel noemt en booswicht saam -
En glorie brengt of smaad.

Maar hoe de rederijkersbent
Hem luid berijmen zou -
In kreeft- en klinkdicht looft of schendt
En daden toedicht of miskent -
Hij bleef zich-zelf getrouw:

aant.

JOSINA zat in 's vaders huis,
Geknield bij 't lichtend vensterraam;
Verzekerd tegen 't woest gespuis,
Dat reeds zoo menig kerk en kluis
Ontwijdde in 's Heeren naam.

Zij dacht aan EWOUT en 't verleên -
Zijn heil, haar levenszon;
En peinsde door de toekomst heen,
En vroeg, ‘hoe hij zijn zaligheên
Zijn klok volmaken kon!

Van waar toch de erts? Van waar 't latoen?
De spijs, die nog ter vorm ontbreekt? -
Zij - 't vreeslijkste aller offers doen?
Naar SASBOUT, naar den rijkaart spoên,
Die toestemt, wen zij spreekt? -

O, EWOUTS leven, EWOUTS heil
Is meer dan 't hare waard -
Heur eedle liefde kent geen peil -
Zij hadd’ voor hem haar zielsrust veil,
En alle vreugd op aard!...

Maar - durft zij bij het zoet geloof
Niet stilstaan, dat zijn broederhart,
Voor levenslust en kunstzin doof,

Haar, wierd zij SASBOUTS wisse roof,
Gedenken zoudc in smart?

O! 't is geen aanspraak, 't is geen recht....
Zij cischt zijn hart niet; neen! -
Maar toch - zijn oog heeft haar gezegd,
Hoe SASBOUT, hoe diens heilloze echt
Ook hem niet wenschlijk scheen.

En zou zij', pleit haar zwak gemoed,
Terwijl een blos verborgen wordt,
‘Dan wagen dat heur maagdenvoet
Een vreeslijk dure schrede doet -
En EWOUTS heil verkort? -

Niet, dat een offer ooit - voor hém
Te pijnlijk wierd gekocht,
Die, zelfs al zweeg een teêrder stem,
De Erkentnis met den strafsten klem
Ter voorspraak dagen mocht!

Maar o! - heeft hij wellicht alleen
Zijn leven niet voor haar gewaagd,
Wijl zij hem dierder was dan een? -
En 't leven hem onzalig scheen,
Zoo zij 't niet met hem draagt?

"Ach!"' roept zij, en een heete vloed
Van tranen biggelt uit haar oog,
'Ach, dat mijn krachtcloos gemoed
(Wat stil verwijt mij huivren doet!)
Zich-zelve niet bedroog!

O Sancte Joséphe! mijn heilge patroon!
Ach laat mij, ik bid di, mijn dwaling zoo schoon!
Ach, smeek van den Heer, dat mijn stervensuur dage,
Aleer ik vertwijn bij dien vreeslijker slage.
Hij laat mij mijn liefde! - Hij keere toch niet
Mijn eenge geneuchte, in mijn eenig verdriet! -
Door haar is de zon, die bij 't morgenontwaken
Heur stralen het loof om mijn venster laat blaken,
Door haar mij de dauwdrop en 't vogeltjen lief,
Wier glansen mijn jeugd tot haar beelden verhief.

Ik heb u de zwakte mijns harten beleden -
Ach, laat mij, ach, laat mij mijn hoop en mijn beden!
Ik stond voor geen waereld dien zielenschat af:
Gelei' me, aan Zijn zijde, mijn wenschen in 't graf.'

Zij voelt, nog naauw haar beê volendend,
Zich meer getroost, of, zachtkens wendend,
Ontzet ze, op 't onverwacht gezicht
Eens achtbren grijzaarts, die zachtmoedig
Haar tegentreedt. Zijn oogenlicht,

aant.

Zijn glimlach, waardig, kalm en goedig -
   Zij hadden bij zijn kruis en kleed,
   Dat hem als priester kennen deed,
De maagd gestemd tot zoet vertrouwen,
   Ook zoo zij niet reeds menigmaal
   Uit dezen mond de gulden taal
Der hooger wijsheid mocht aanschouwen:
   Maar vader PETER was bekend
Bij elken burger - als de kerken
   En 't aan zijn zorg betrouwd konvent,
De wijngaard, waar hij voor mocht werken.

   Wie vergezelt hem? - EWOUT is't -
Verheugd, als of alleen 't verschijnen
   Zijns vromen vriends reeds had beslist,
Dat zorg en onrust zou verdwijnen,

   'Mijn dochter,' vangt de grijzaart aan,
'Gij ként den jongen vriend uws vaders:
   Hij heeft ons klooster dienst gedaan,
Door kerk- en tucht- en eerversmaders
   Manhaftig van 't gesticht te slaan.
   Heeft hij voor u, zijns meesters kind,
Niet zelfs gekampt met lijfsgevaren!...
O, wil in daden dan verklaren,
   Dat ge u tot dankbaarheid verbindt.'

aant.

JOSINA weende; 't lieflijkst rood
Klom tot haar voorhoofd op en koonen,
En zeide, ‘dat zij nooit kon loonen,
De hulpe, die haar EWOUT bood.’

‘Gij kunt!’ sprak PETER; ‘hoor mij aan;
De zware kerkklok moet hersmolten:
Maar zie - twee groote koornemolten
Vol koper zullen níet volstaan,
Om, naar den eisch van 't klokmetaal,
Den vormen al haar wicht te gunnen;
Maar Godvrucht toeft een zegepraal:
God zond er, die ons helpen kunnen.
Reeds heb ik menig gift vergaârd;
En als de Heer het wil gehengen
Dat wij 't begonnen werk volbrengen -
Zinkt weldra 't vlot metaal in de aard.’

‘Hoe!’ riep JOSINA, ‘is 't geen schijn?
Gij, Vader, brengt ge ons zoo veel zegen?’ -
‘Ja, zuster,’ juicht haar EWOUT tegen:
‘Mijn leven zal niet vruchtloos zijn.
Is Vader PETER, de eedle grijze,
Niet bij de burgers rondgegaan?
Deed bij ten kansel niet verstaan,
“Delft haar godsdiensttrouw bewijze!”

aant.

Reeds heeft men weeldrig huisgeraad,
Reeds zilverwerk en koperstaven,
Naar ieders rijkdom, stand en staat,
Bij één gebracht, in vrije gaven.'

- 'En daarom koom ik thands tot u,'
Sprak Vader PETER, 'dat JOSINE,
Bij zulk een vrome zaak als nu,
Den naam van dankbaar kind verdiene!'

- 'Ach!' riep het meisjen, 'waar' een schat
Ter waereld in mijn zwakke handen -
Het meeste, 't minste, wat ik had,
Wierde in dit nur erkentnispanden -
Gij weet 'et!, EWOUT!' -
- ''t Zou, voorwaar!'
Sprak deze zachtkens, 'mij op heden
Een zoete vreugd zijn, zoo we elkaâr
JOSINA, onze schuld voldeden! -
Een gaaf van u in d'ovenbrand,
Tot vloeibaar klokmetaal ontbonden,
Bracht, van den diersten vriendschapsband,
Een vroom gedachtnismerk tot stand,
Ontzien - geheiligd - nooit geschonden!'

- 'Wat denkbeeld!' roept ze, en vat de band
Van EWOUT met ontroering aan:

aant.

‘Mijn moeder heeft me een gift gedaan -
Dees breede gouden halskarkant,
Mijn eenig siersel! 't moog voortaan
Ter eere Gods bestaan!
Die wensch drong lichtend me in den geest;
O, weiger 't dierbaar tooisel niet:
't Is nooit zoo wel bewaard geweest,
Dan waar 't in 't klokmetaal vervliet,
En de englenschaar 't, op ieder feest,
In zoeten bedetoon, den Heer ten offer biedt.’

‘God zij geloofd voor uw besluit!’
Riep EWOUT met den grijzaart uit:

Van schooner klank, van forscher noten,
Werd de ijzerkromming nooit bezield -
Dan toen de Wetenschap haar heiligdom ontsloten,
De Geestdrift lijdenszweet en tranen heeft vergoten,
De Godsdienst - Liefde en Hoop - er bij heeft neêrgeknield.

IV.

Hij had zijn werk volbracht. 't Mocht, met Gods hulp, gelukken
't Ontzettend kunstgewrocht den schoot der aard te ontrukken:

Hij heeft zijn duren eed aan God gestand gedaan -
En eeuwen mocht zijn klok tot 's Heeren glorie slaan;
De trekken van zijn bruid, die hem voor 't zielsoog speelden,
Zijn aan 't metaal vertrouwd, schoon, nevens meerder beelden,
Onkenbaar buiten hem. - Zoo is dan 't werk volbracht:
Zoo kon dan de arbeidsman de twijfelvolle nacht -
Der rust van de eeuwigheid - verbeiden: Maar 't beloonen...
Waar blijft de Heer, die zich milddadig zal betoonen
Voor de uitgestane smart, voor kostbaar bloed en zweet,
Voor 't buigen van den Wil, voor 't Leven, dat men leed?
Zál hij, zal EWOUT niet voor 't minst de lucht zien beven
Bij 't buldren van den toon, die aan de klok ontzweven,
En 't hart vervullen moet met wellust? - Is hem niet
De spijs van 't zaad gegund, dat uit de voren schiet? -
Heeft hij van nóoddruft nog den laatsten snik gegeven,
Die 't bar, nu vruchtbaar, land beploegd heeft, heel zijn leven?
Hij heeft het: Maar - geen woord! Buig, stervling, buig u neêr:
Gij hieft u bóven 't stof - Uw loon is bij den Heer.
God is getrouw: Zijn zon zal van den Hemel stralen -
Wat eischt ge een flikkring dan, om meê langs de aard te dwalen!

Ginder op zijn stille sponde,
die zoo schaars hem rusten zag,
Daalt voor EWOUT, na zijn arbeid,
de avond van een langen dag:

't Was een dag van werk en leven;
   't was een dag, dat zin en ziel
Eens 't vermogen nog ontplooiden,
   dat aan hun ten deele viel.

In den toren opgevijzeld,
   riep hij 't reuzig klokmetaal
Geestdriftvol den eernaam tegen:
   ‘Beeldsel van mijn Ideaal!’
En dit woord was naauw gesproken,
   of zijn wezen, half verdoofd
Bij de dartle vreugdevlagen
   van 't ontkluisterd hart en hoofd,
Of de krachten, lang gespannen,
   zwijmden heen ter legersteê,
Eischten scheemring, stilte en ruste,
   eischten zweving, nacht en vreê.
Wanklend was zijn henentreden;
   klam de hand, die 't ‘goede nacht!’
Welgemeend, maar vreemd van uitdruk,
   Meester HEYNRICKS groete bracht.
Hij is krank naar ziel en lichaam,
   afgemat, ter doode toe -
En toch droeg hem nooit zijn sponde,
   zóo getroost en kalm te moê.

Weinig later - is het wonder,
dat, waar 't eenzaam lampjen straalt,
't Flikkrend licht, naast EWOUTS krankbed,
op een tweede kranke daalt? -
't Bleek gelaat, de sombre vlechten,
zacht gekleurd door 't blanke kleed,
Zit Zij aan zijn leger neder,
die *zijn* leven 't hare weet;
Angstig staart zij hem naar de oogen;
angstig, vraagt ze op zachten toon,
Wat het leven kan hernieuwen,
kwijnend reeds in oog en koon,
'EWOUT!' zegt ze, 'dierbre broeder! -
o wat pijnlijk voorgevoel
Huivert mij door hart en ader...
spreekt van einde en levensdoel?
Ach! wat mag uw toestand wezen,
dat ons heilig vriendschapsbond
Mij gedwongen heeft te toeven,
wakend tet de morgenstond?'
- 'Zuster!...' sprak de kranke, fluistrend,
en zijn oog ontsloot zich zacht:
'Is 't úw stemme niet, JOSINA,
die daar doorklonk in mijn nacht?
O wat zaligheid, wat weelde,
werd mijn aandeel in dit uur!

En hoe troostrijk blaauwt de vlamme
    van het Hemelsch liefdevuur.
'k Zie het eind der aardsche werken!
    'k zie het eind der droeve smart,
't Eind der onvolkomenheden,
    altoos kampend met ons hart.
'k Bracht mijn levenswerk ten ende:
    'k heb de vruchten niet beleefd -
Maar wat eischte men van 't leven,
    dat geen menschelijk leven geeft -
O JOSINA, 't is op aarde
    zulk een onvolmaakte droom,
Die ons vreugden tegenspiegelt,
    wenschen instort buiten toom!...
Zielen, hakend naar den Hemel,
    klemmen zich aan 't aardsche vast:
't Aardsche ontvliedt hun zwakken vingren;
    't zinkt in 't niet, als ijdle last,
Of het streeft met hen naar boven,
    in gelijke zucht en vlucht,
En 't geleidend samenzweven
    biedt geen steun in 't ruim der lucht.
Ach! wat wenschen wij op aarde
    naar een rustplaats voor ons hart,
Waar geen Orde, waar geen Vrede,
    Liefde ons slechts gegeven werd;

aant.

Liefde, s t r e v e n d naar heur voorwerp,
  liefde, z w i j m e n d , waar de hand
Tot de rozen is genaderd,
  bloeiend aan den heuvelkant.

Liefde, die, als eens Daarboven,
  in den heilgen aanblik Gods,
Voedsel vindt en Prikkel tevens,
  Dorst, bij Volheid des Genots -
Neen, zij is niet van deze aarde!
  neen, zij is niet van den tijd!
Neen, zij leeft niet - bij verkoeling,
  wisling, wanhoop, eeuwgen strijd!

'k Heb de Kunst, de schoonbeidsvorming,
  als een dierbre plant gekweekt,
En, JOSINA, zoo gij voelde,
  wat mijn kunststuk nog ontbreekt-
Wat de geest, in 't edelst leven,
  nog daaraan had toegedacht,
Maar in 't stof een boei ontwaarde:
  Boei, en echter Vormingskracht!-
Zoo gij wist, hoe ik getracht heb
  naar een Weten, niet van de aard,
En gij zaagt de dorre halmen,
  zielsgekwel noch arbeid waard!-

Zoo gij wist, hoe ik Bemind heb:’
   bij dees woorden rees hij op,
't Hoofd in beî zijn handen vattend,
   ‘en hoe ver de blanke top
Der Volkomenheid zich ophief,
   in den trans van verre aanschouwd,
En mij wolken deed omvaâmen,
   drupplen, voor der wolken goud!
O, ten Hemel, ja ten Hemel,
   ter Vervulling smacht ik heen....
Maar nog boeit mij iets aan de aarde,
   dat me een zoet geheimnis scheen:
Gij, vriendinne,’ sprak hij zachtkens,
   ‘gij, aan wie een wondre band
Mij in 't leven heeft verbonden,
   gij, die mij van 't Vaderland
Als een schaduw, als een spiegel,
   als een blijde erinring waart,
Gij, JOSINA, blijft ge bidden?
   denkt ge soms aan mij op de aard?
O, daar heerscht nog steeds een tweestrijd
   in mijn duister hartsgevoel...
Met éen streven, met éen werking,
   kon het wezen, met éen doel!
Wéen niet... ween niet, in dees stonde;
   ja, gij denkt, gij denkt aan mij:

'k Mag uw broeder immers heeten -
zij bij God de Liefde eerst vrij!

Vrij en machtig,
Hém gedachtig
Die den stralenvloed ontvangt,
Uit de zielen,
Die er knielen,
Waar het kroost den Vader dankt -

Zal 't Beminnen,
Dat de zinnen
Hier op aarde heeft verdeeld
Sámenspoeden
In d' Algoeden,
Licht van Aller Schoonheidsbeeld.

Geen benijden,
Vreugd, door lijden,
Keur noch voorrang smart ons meer -
Waar ons aarde
En tijd, geen waarde
Geen bestaan heeft - bij den Heer!

En volkomen
Zal toch stroomen
't Vuur, waar onze ziel van gloeit.

Wát wij minden
Dat hervinden
We eens, van 't stoflijk deel ontboeid.

Méer dan broedren,
Wier gemoedren
En wier trekken 't oudrenbeeld,
Met hun namen
Al te zamen
In gelijken graad doorspeelt -

Zie 'k de zielen
Samen knielen,
Saamgestrengeld en bemind
Elk door allen -
Nooit vervallen
Van de Godbeid, die ze bindt.

't Schoon, in 't leven
Wuft geschreven
In Gevoel - Genot, en Wensch -
Komt nadezen
In Gods Wezen
Schittren voor d' ontslaakten mensch.

Ja! wij zullen
Daar vervullen,

Waar ons hart naar heeft gehaakt;
Liefde vinden
Van Beminden,
Wier hestaan ons zalig maakt.

Dat zij komen,
Dat zij stroomen -
De oude wenschen van ons hart:
'tGeen genadig
En weldadig
Ons van God gegeven werd.

Komt, o Englen!
Mij omstrenglen
Met uw zoeten broederband...
'k Groet u, leven!
Mij ontheven!
Dierbre zuster, mij gegeven -
't Is geen scheiding: zie, daar zweven
Uw Gebeden reeds naar Hooger
In ons Eeuwig Vaderland.'

V.

De morgen lichtte zacht in 't raam
Van EWOUTS somber slaapsalet.
Men riep vergeefs JOSINAAS naam;
Men beidde vruchtloos EWOUTS tred.

Twee dooden vond men in hun plaats:
De jongling ligt ter spond' gestrekt;
En 't knielend maagdenlijk bedekt
De teedre bleekheid haars gelaats,
Gebukt op EWOUTS rechter hand,
Dic in haar elpen vingren rust,
En 't bidkoraal was ingeplant,
Als had ze 't nog vaarwel gekust.

Daar klinkt, op hollen toon bij toon,
Een klokgebrom, zoo grootsch en schoon,
  Als nooit door Delf mocht galmen;
En zong, vervuld van hooger zin,
Voor EWOUT en zijn zielsvriendin,
  De plechtige uitvaartpsalmen.

Aanteekeningen.

Bladz.

1.

‘A.D. 1566.’

Men mocht het van eene *analyze der vereischten dezes dichtgenres* vergen, de vrijheden te bepalen, welke zich de dichter hier en elders mag veroorloven. Men heeft hier intusschen niets gewichtigers te wachten, dan een paar toelichtende *aanteekeningen* voor den lezer, die zich door het stuk-zelf mocht opgewekt gevoelen, om betreffende eenige bijzonderheden, die er meê in verband staan, iets naders te weten. Ik vergenoeg mij dus met de betuiging, dat ik het geen misgreep, neen, zelfs geen vrijheid acht, zoo ik boven mijn vaers het jaartal 1566 geschreven heb, terwijl de groote Delftsche Klok (volgends haar randschrift, waarover later meer) eerst in 1570 gegoten is. Ik had even zoo wel dit ronder cijfer kunnen bezigen - *want ik wil, door de opgave daarvan, slechts den eeuwgeest, den aard van mijn tijdvak, kenteekenen:* maar voor deze laatste keuze, vreesde ik te zeer den blaam onzer historiologen, die mij lichter de anticipatie op het gieten der Klok, dan de verschuiving der Beeldstormerij enz. zouden toegeven.

3.

‘Een sombre woning’

In de zoogenaamde *Kloksteeg;* vermoedelijk de zelfde, die wij in oude brieven onder den naam van *Klokmansteeg* vermeld vinden. Een verplichtend en oudheidlievend vriend voegt hier de navolgende bepaling aan toe: ‘De *Kloksteeg* vindt

men op de Westzijde van het *Oude Delft*, nabij de Korenbeurs, achterwaarts uitkomende aan de Stads Vest. Van af het *Oude Delft* degezegde steeg binnenkomende, heeft men aan de regterzijde op den hoek een vrij groot eenigzins verwaarloosd gebouw, dat, deszelfs bouw en uitgestrektheid in aanmerking genomen, vroeger zeer goed als brouwerij, kan zijn ingerigt geweest,' en, gelijk men in de beschrijving van Delft (van Ao. 1729, op bladz. 588,) vindt aangegeven, aan de klokgieterij zijn oorsprong kan te danken hebben, waarvan de meester, 'doen wel Klokman genaemt, op dezen hoek zal gewoont hebben,' en, naar 'wiens huis' de 'brouwery' 'de naam en het teken van de *Klok*' heeft gevoerd. 'Thans nog,' zegt mijn vriend verder, 'ziet men boven eene ouderwetsche poort, waardoor het gezegde huis of de daartoe behoorende pakhuizen een' uitgang in de steeg hebben, *eene Klok* afgebeeld.'

3.

'Was Meester HEYNRICKS eigendom.'

De naam van dezen Klokkegieter vindt men ook aldus geschreven: HEINDRICK VAN TRIER.

5.

'Neskheid'

Zie, over 't gebruik van verouderde woorden, de aanteekening wegends bladz. 15.

6.

'Evenknie'

Vermoedelijk is in deze samenstelling het woord *knie* van *genuo* afgeleid. KILIAANS uitgever verklaart het woord met *euen-ghelijck*; en steunt het met gezach (bl. 142).

6.

''et mijn,'

Zie de aant. w. bl. 21.

7.

'De Vreemdling'

Was de éenige Mechelsche Klokkegieter niet. Het klokkenspel van de St. Romboutskerk, dat tot de fraaiste der Neder-

landen behoort, zou er des noods getuigenis van kunnen geven. Wij lezen ook in de beschrijving van Delft, op bl. 141, van een kontrakt, gemaakt den 9 Februari 1536, door de Heeren Kerkmeesteren van de Oude Kerk, en Meester MEDARDUS WANHENENS, klokgieter te Mechelen, ‘omme drie klocken te gieten, waer van de eerste most swaer wesen 't huysgen twalf en derthien duysent, danderde 't huysgen negen ende thien duysent, die derde thuysgen ses ende seve duysent... Welk werk hij verplicht was te leveren, ‘half vasten ten langste te Delft, en in train te hebben en niet daer uyt te gaen voor de klocken gants en gaer opgelevert mochten wesen en voir Pinstersdage eerstkomende die klocken al gemayckt te leveren, ende ingevalle de Meester voorschreve gebrekelike ware in eenige van den artikulen soude hy daermede verbueren honderd karolus guldens, moetende daervoor te Mechelen stellen guede borgen voor den raet der stadt van Mechelen gepasseert enz.’

13.

‘'t Was Sint-Jan!’

24 Juni (*Midzomer* bij de boeren; zie HUYDECOPERS *Melis Stoke*).

15.

‘Maar laat ik di mijn voorkeus zeggen:’

Ik weet niet, of er, *à l'heure qu'il est*, nog veel papier moet beschreven worden, om aan te toonen, dat 1°. een gesprek uit de 16de eeuw, al is het in de taal onzer dagen overgebracht, iets anders, ook in zinswending en keus van woorden moet zijn, dan eene hédendaagsche samenspraak; dat 2°. deze middenevenredige tusschen de smaak en vatbaarheid onzer tijdgenoten, en de vroeger-eeuwsche ideën, die men uit te drukken heeft, gevonden moet worden, in het voorzichtig mengen en als vereenzelvigen van eenige tinten aan de oude natuur ontleend, met de verwen van het modern palet. Het is een borduurwerk: de vederen-zelven van den vogel (gekozen en geschikt) beelden hun het treffendst af, en verstaan zich volkomen met de floszijden pootjens en den fluweelen *fond*. Men behoort

dat spreekt van zelf, zoo hierin, als in alles, de overdrijving te schuwen; maar toen de Beeldhouwer - ERASMUS op een Gothischen pedestal zett'e en WILLEM DEN EERSTE er een in den *Renaissance*-stijl toedacht - wist hij wel, wat hij deed. Men heeft mij eens op het voorbeeld van ARY SCHEFFER voor *het geven en nemen* met de nabootsing van oude formen gewezen: men had recht - niemant, die, ook in mijn oog, beter het ideaal van dit kunst-idee - de voorstelling van het oude voor moderne toeschouwers - verwezenlijkt heeft, dan onze groote landgenoot.

Wat er oud of verouderd in de gesprekken, monologen of ook in enkele zaakbenamingen der *Klok van Delft* is, ontleende ik, met eenige wijziging, aan de spreektaal van de zestiende eeuw. Echter is de wijziging niet altijd in de richting der látere taalgebruiken. Konventioneele stellingen, die zóo diep zijn ingeworteld, dat ze voor redelijke beginsels gelden, hebben in elke wetenschap een onbetwistbaar en niet te trotseeren gezach. Zoo is de menschelijke geest onophoudelijk bezig, om de verschillende tijdperken der historie kenlijk onderscheidbaar te kleuren; en die nu zoo'n tijdperk wil aanduiden kan er niet meê volstaan - het kennelijke daarin onmerkbaar samen te smelten met hetgeen aan alle tijdperken gemeen is,. kan er niet meê volstaan het, op het standpunt van een volstrekt onafhankelijken geest, te beschouwen; maar moet altoos een weinig idealizeeren - afzonderen, samenstellen en *opvoeren* - wil hij zich herkenbaar maken, en den gewenschten indruk te weeg brengen, op een geest, die reeds verzadigd is van het algemeene.

Zoo, bijv., zei men zeer wel in 1566: ‘laat ik *u* enz.’ - maar dat *di* charakterizeert daar, dunkt mij; en *kunst* is niet *nabootsen*, maar *duidelijker*, en midsdien aesthetiesch treffend maken. *Di* of *dy*, om ook iets van het woord-zelf te zeggen, was in den beginne de *dat.* en *acc.* van *du;* maar in ons tijdvak werd het *meest* in *nom.* achter het werkw. gebruikt, zoowel in *plur.* als in *sing.*

Ik vertrouw in 't algemeen, dat men de oude termen niet misbruikt zal vinden: waar een nieuw woord met even veel effekt gebezigd kon worden - werd het niet voorbijgegaan.

21.

‘Een dure*n* eed.’

Menig zal een scheef gezicht trekken, bij deze *n, in nominativo*. Evenwel behoef ik noch der Vlamingen *den* (eerst kortelings afgelegd), noch den *casus emphaticus* van BILDERDIJK, tot wettiging er van in te roepen: ik wil alleen opmerken, dat men een vreemdeling in de hollandsche etymologie moet zijn, om daar niet uit gezien te hebben, dat de paragogische *n* zeer eigen aan onze taal is; en onze grootvaders erkenden, ook zonder etymologie, de welluidendheid, welke zij, vóor een klinker, somwijlen aan de rede bijzet[1]. Vader VONDEL gebruikt ze dikwijls, en uit zijn *Hierusalem, verwoest* ligt ‘*d*E *dappr*EN *Alexander* mij nog levendig bij[2]. Men vindt haar ook dikwerf bij HUYGENS, onder anderen op bl. 37 des eersten deels (BILD. uitg.):

‘'t Licht, dat schier in 't over-Oost was,
Weigerden hem 't stille staen.’

Jammer maar, dat onze hedendaagsche vaerzenlezers, daar een DEN en een HEM in zullen lezen, als of er sprake van twee boomen was - een *waaiboom* en een *sluitboom*. En toch, om die leelijke aspiratie van *hem* te voorkomen, bezigde HUYGENS de overgangsletter *n:* Maar ‘Weigerde-n-em 't stille staen,’ met de dofste onzer *e*-klanken, heeft men den moed niet meer te lezen. 't Moet altoos *'hij, 'het, 'haar* en *'hem* wezen, als herinnerde men zich, uit zijn bijbel, geen ander *'et* dan het schetterende der trompET.

1 Men denke aan het *vrouwlijk* woord *Haag*, in *den Haag.*

2 Uit dit voorbeeld blijkt ook, hoe afkeerig onze kloeke prozodist was van verleemdheden, als bijv. ‘*de dappEre Alexander* geweest zou zijn; hetgeen, naar de letter van de wet, onberispelijk en (ik hou mij er van overtuigd) voor velen verkieslijk ware boven de vrijer uitdrukking *de dappren.* Ik vind, men behoort zich daaromtrent, als wegends meer zaken, aan geene banden van een ingebeelde konsequentheid te leggen; hier zal *de dappren*, dáar zal *hij zellef* goed staan, dus - inkrimping en uitrekking; echter, *in de uitspraak*, zelden meer dan *wijziging:* 't is, beide, *dap*^{e}*ren, zel*^{e}*f.*

Het beoefenen der vreemde literaturen heeft zeker zijne voordeelige zijde voor ons gehad: maar heeft de waardeering van de oude en wezendlijke eigenschappen[1] onzer taal en versifikatie er niet bij geleden? van waar toch anders, zelfs bij de zoodanige mijner tijdgenoten, met wier dichterlijk talent ik mijzelven op verre na niet zou durven vergelijken, dat herhaaldelijk zondigen tegen ons eigenaardig rhythmus, die gedurige miskenning van den regel, *dat onze dichtmaat wel eens de verkorting, of beschouwing als onbetoonde lettergreep, van eene lange of betoonde, gedoogt, maar trimmer, omgekeerd,* DE VERLENGING *of* NADRUK *van eene, die, uit zich-zelve, geen klemtoon toelaat, tenzij men ze, in de maat, ook zonder nadruk of uithaal ongehinderd lezen kunne?* Ik zwijg van de meer en meer veldwinnende smaak om de voornaamwoorden te accentueeren: maar wat men al *te*-s en *de*-s en *een*-s (geen telwoord) en *er*-s met een nadruk begiftigt! Men zou er de voorlezing van een anders uitmuntend dichtstuk om nalaten. En of er nu, op zijn Engelsch, in plaats van *er, daar* geschreven wordt - dit verergert de zaak in mijn oog nog. O, dat men BILDERDIJK in zijn honderd-dertig deelen naging, die zich in 't geheel hoogstens een paar maal aan de *betoning* van het woordeken *te* vergreep. Men heeft van het deklineeren der onbepalende lidwoorden en voornaamwoorden afgezien, men doe het ook van regels als deze (ik zal, om niet te citeeren, ze zelf vervaardigen):

‘J□a, w□ordt h□et □ooit z□ijn l□ot h□aar l□iefd□e T□E v□erw□erv□en
Sprak IK - dan wil ik gaaRN (!) met DEN vermeetle sterven.’

‘D□aar ge □in kl□eurl□oZ□E t□afr□eel□en
EEN verheven denkbeeld vindt.’

‘Z□oo D□AAR g□een mensch me□er l□eeft □op □aard’ (voor *zoo er*).

1 Het schenden van deze, bij de ouden-zelven, bewijst hier even min iets tegen, als een misteekende arm van RUBBENS een misteekenden arm ontschuldigt.

‘Neen! GE zult nooit mijn stem voor zulke vaerzen winnen.’

‘Maar,’ zegt men, ‘de lezing maakt alles goed: BILDERDIJK is ook niet voor dat eentonig tuk-ták;’ en men laat er een paar vaerzen met *dragondersluarzen* of *slofgeraas* uit BILDERDIJK op volgen. Ik houd even min van tuk-tak. Breng zoo veel verscheidenheid aan, als gij wilt; laat VONDEL zeggen (*Lucifer* bl. 8):

‘D□it 's n□oodl□ot: d□it 's □een □on- -h□err□oep□el□ijck b□esl□uit;’

laat een ander zeggen:

‘□Aan wr□ang□e br□uml□en, t□us- -sch□en 't h□eest□er-bru□in v□erspr□eid:’

En maak deze en dergelijke regels (gij zult er ook vele bij KINKER en eenige bij BILDERDIJK vinden) goed door de lezing: geen vaers zonder voordracht, *à la bonne heure!* maar wat *kort*, wat *onbetoond* is, moet geen *noodzakelijken nadruk* vereischen. Men heeft op andere punten zoo velerlei *scrupule:* bijna niemant zou met HOOFT *des zons*, met VONDEL *mijns ziels*, met heel het Nederlandsche volk *des waerelds* durven zeggen, ofschoon deze formen, ook bij vrouwelijke woorden, zeer wel te verdedigen zijn; en de *klemtoon*, de groote wetgever onzer taal, wordt zoo dikwerf beleedigd! Waarom niet getracht, nu wij de taal méer meester behooren te zijn, de ouden in díe zaken na te volgen, waarin ze 't verdienen, en niet altoos aan dézen kant iets verloren, waar wij aan den anderen kant iets winnen! Men zal mij gebreken in HOOFT, VONDEL en HUYGENS citeeren, ter verdediging der zijnen - en volgt ze níet na, waar zij zich ten goede onderscheidden. Men stelt woorden samen, zoo stroef als die van SPIEGHEL, HUYGENS en LAMBERT TEN KATE - maar vergeet ongelukkig ze zoo rationeel te maken. Dezer dagen ontmoette ik nog ergends het woord ‘*herboringsuur*’ voor ‘het uur der wedergeboorte’ of ‘des herboren-wordens’: *Herboring* - als of dit *boren* geen praeteriet van *baren* was, en men *ik boor*, voor *ik word ge-*

boren, zeggen kon! Wij zijn op het *chapitre* - ik geve dus met één mijn vermaak te kennen, in hetgeen de koeranten mij telken dage zeggen van *heden beviel*, of *heden verloste*, voor *keden is* (of werd) *bevallen* of *verlost*. BILDERDIJK had toch zoo gants en al geen ongelijk, wanneer hij er in het oneindige over weeklaagde, dat men de taal van zijn 'ouden' verwoestte, en bij konventie sprak, gelijk de Franschen - niet zóo, dat er over één stemming tusschen de in- en uitwendige rede, den tweederlei λ□γος (*ratio* en *oratio*) bestaat. De sporen van de eerste zijn inderdaad dikwerf ver genoeg te zoeken: zoo ziet men tegenwoordig dikwijls het woord *wrocht* en *wrochten* gebruiken, als of het een *praesens* was; ik las zelfs: *gij zult wrochten:* en het is toch zoo moeilijk niet te ontdekken, dat *wro chten* doodeenvoudig het *imperf.* van *werken* is. *Het gewrocht* is *het gewerkte.*

Wat mij ook geweldig hindert, en voornaamlijk, om dat men er zich het deskriptieve schrijf-*genre* vrij wat meê verlicht heeft, en zijn haan koning laat kraaien boven konsciënciëuzer dichters - is dat onverschoonlijk misbruiken van het woordeken *daar.* DAAR is DEWIJL; niet TERWIJL! Even min is WIJL - TERWIJL; WIJL beteekent óok DEWIJL: en al biedt dat woordtjen *daar*, voor *terwijl* gebruikt, een onuitputtelijken voorraad van anders lastig te vinden overgangen in het beschrijvende dicht-*genre* aan - het is en blijft een even grove taalfout (indien geen ongerijmdheid) te zeggen, 'DAAR (*terwijl*) Nederland in de zeventiende eeuw groot was in het oorlogsveld - was het ook groot in het letterperk' - als in het Fransch: RACINE *ècrivit des tragèdies, puisque* (voor *pendant que*) LA FONTAINE *s'exerça dans un autre genre.*

23.

'De Klok,'
'Gezalfd, gedoopt, ten eersten tolk
Des Heeren, bij 't onteenigd volk.'

De Kerkgewoonte Boeken leeren ons, dat de Inwying der Klokken, die der Leeraren verbeeldt; dat de afwassching zoo wel in- als uitwendig van de oly-zalving gevolgt, de Heiliging van den Doop uitdrukt; dat de zeven zalvingen in de gedaante van het kruis betuigen, *dat de Leeraars de gemeene Chris-*

ienen moeten overtreffen in ae genade van den H. Geest, en in 't betoonen door de zeven gaven, dat ze de vereischte volmaaktheid bezitten. Zegt MOUBACH (Dl. I. der *Godsdienstplichten*, bl. 300); en ditmaal, zoo het schijnt, zonder boosaardig inzicht.

23.

‘De Klok - het beeld der Harmonie -
Waar streng *Verstand*, en teêr *Gevoel*,
Waar Maat, naar Vorm, en Melodie,
In samenwerkt’:

MAAT - zoowel de substantiëele als de progressieve; het mathematische *μ□τ□ον* en de aesthetische □□*υ□μ□ς; verstand* en *gevoel.*

24.

‘.....de klok, die.....’
‘'t Verstand.....’
‘Getal en Wicht tot Toon doet vleugelen,
Den wilden Klank, in vorm gemaald,
Ten schoonste' akkoorden laat beteugelen’ -

Inderdaad hangt bij de klokmakerij de Klank van den Vorm af, zoo wel als van de menging der metalen (doorgaands rood koper en tin). Men heeft thands bepaalde proportiën voor de bestanddeelen en de lijnen der klokken vastgesteld - doch het is eenmaal het werk van een genie geweest, niet slechts, uit de rekbaarheid en samenhang van het metaal, tot den klank te besluiten - maar tevens den glooienden vorm zoodanig te bepalen en, op dezen, het punt der aanraking voor den klepel (wiens gewicht weêr in een zekere evenredigheid tot het zoogenoemd huisjen moet staan), dat men het akkoord dede uitklinken, ‘qui,’ gelijk de eerwaarde klokgieter ROUJOUX het noemt, ‘absorberait le plus parfaitement tous les sons particuliers du corps de la cloche.’

Eenige der geometrische proportiën, die men bij de meeste klokken vindt waargenomen - zijn als volgt:

De diameter van het hersengestel of
dekstuk der Klok = ½ van de grootste wijdte;
De grootste dikte van de rondgaande

	wanden	= 1/15 van de grootste wijdte;
De geringste dikte		= 1/45 van de grootste wijdte;
De ooren (de deelen der kroon)		=1/12 van de grootste wijdte;
De bocht van de klok = 1½ maal		
	de grootste dikte	= 1/10 van de grootste wijdte;

De diam.: de perpend. = 15:12.
Een klok van 500 ℔ heeft doorgaands een klepel van 25 ℔ .
Een klok van 1000 ℔ heeft echter minder dan 50 ℔ klepels.

26.

‘Ginds van den tempel zal zij klinken.’

In de meergem. Beschryving van Delft leest men, wegends de Oude Kerk, op bl. 140:

‘Boven deze zolder, welkers vloer met steenen geplaveid is, komt men hoger klimmende op een houte zolder, alwaar de groote en zware klokken hangen, onder welke eene is, wiens gelyke van groote, zoo men zegt, in Holland niet te vinden is, en wel 18000 ponden zou wegen, dewelke op hoogtyden, feestdagen en voorname begravenissen geluit werd, en zulk een geluit verwekt, dat men die aan d'verzyde van de Maas wel drie mylen wyt kan hooren.’

Uit een akte van volmacht van den jare 1570 blijkt, dat ‘om de merckelijke kosten in 't gieten en hergieten van de klocken’ dezer kerk eenigzins te gemoet te komen, en uit hoofde van 't verhoogde loon der klokluiders, ‘alsoo die om 't oude loon niet langher begeerden te dienen, daer de klocken, zoo veel verzwaert, meer arbeids en zweet vergden’, dat, zeg ik, de heeren van de wet met goedkeuring der kerkmeesters, vastgesteld hebben: ‘dat soo wie van doen voortaen soude begeren geluydt te hebben die aldergrootstc Klocke, daer van betalen soude vier ponden van veertig grooten.’

27.

‘De vorm der binnenwande,’

De kerne (Fr. *noyau*) bestaat uit gemetselde tichels, die met verschillende cementen bij herhaling bestreken worden, en waaraan men de naauwkeurige ronding geeft die het binnendeel der klok vordert, door er een mal of uitgesneden plank, aan een

staak, die loodrecht in de vorm staat, om rond te jagen. Op deze vorm, drie of vier reizen door een daar binnen ontstoken vuur gedroogd en gaar gestookt, wordt het model gemaakt - bestaande uit een leem van geel zand, oud bier, en paardenmest, verbonden door vlokken hennep of koehaar; aan welk deeg men, door middel der alsdan weêr verder uitgezaagde plank, de vereischte glooiing geeft, behalven dat men de letters en wapens er in het buitenste laagjen, dat uit talk, zeep en een weinig was bestaat, uit de hand op boetseert; of wel met houten of koperen kalibertjens in afprent. Wanneer het model droog en hard is geworden, vormt men hierop den mantel of buitenvorm, waarvan de eerste laag specie weêr uit fijne gezifte aarde, gezuiverd loog en somtijds ook uit dat derde ingrediënt bestaat, opdat dit deeg, den indruk der lijnen en figuren naauwkeurig moge ontvangen. Wanneer ook deze buitenkap gereed is, legt men een zacht vuur aan in de binnenvorm, waarvan het bovendeel vooreerst open is gebleven, en zoo smelt dan de was en het smeer; vervolgends hijst men den mantel uit het graf, of (meer prozaïesch) den gietkuil, waarin de vormen gemaakt en later de klok gegoten worden, en verbreekt het model: waarna men, met de uiterste behoedzaamheid, den mantel weêr op de binnenvorm neêrlaat, het gesmolten metaal in een goot ondervangt, waar men het in schuimt, en waaruit men het in de tusschenruimten der vormen laat afstroomen, na dat het graf, op eenige gietgaten na, rondom den mantel is volgestampt.

33.

‘Spréekt hij’

Aan de aant. w. bl. 21 verbindt zich er éene, ter verdediging van dit ‘spr□eekt h□ij’, als eerste voet van een Alexandrijn. De Heer DA COSTA wijst den zoogenoemden trochaeus op dusdanige plaats als een schoonheid aan in ‘BILDERDIJKS *Epos*’ (bl. 85) - maar ik zou hier zwarigheid in het gebruiken er van zien, zoo men ook niet, met den klemtoon op *hij, ‘spreekt híj’* kon lezen, zoowel als bij BILDERDIJK, in het voorbeeld: □een k□úisg□ez□in. Mogelijk verwondert men zich over deze

voorwaarde..... ‘Indien men niet anders *zou kunnen* lezen! - Wat doet er dat toe, zoo de Auteur hier bedoeld heeft, dat men anders *behoort* te lezen?’ - Met uw welnemen - zeer veel! Dat ik, den ongewonen klemtoon niet noodig heb, om het vaers tot zuiver Hollandsch te maken - bewijst, dat het niet tegen den aard der taal strijdt. Laat eens iemant het woord v□ij□and ‘op den eersten zetel van onzen Alexandrijn’ plaatsen, of, om een woord te kiezen, dat geaccentueerd wordt, zoo als de Hr. DA COSTA ‘Een huisgezin’ accentueert (- □□ -): ‘vijandenschaar!’ Dat kan nergends een goed heenkomen vinden! De zaak is, zoo 't mij voorkomt, dat men klemtoon van quantiteit behoort te onderscheiden: ‘□Een h□uisg□ez□in b□ehie□ld,’ wordt aldús geaccentueerd, en al wil men nu op dat *een* wat langer vertoeven, *huisgezin* blijft *huisgezin*, en de eerste lettergreep laat zich vruchteloos wachten, om met *één* den besproken trochaeus uit te maken. De begaafde DA COSTA, uitspraak doende, in dergelijke zaak, heeft (en naar verdienste) zóo veel gezach, dat ik dezen wenk, ter voorkoming van trochaeën, of (mogelijk beter gezegd) van woorden, welker eerste greep *noodzakelijk* den klemtoon heeft, bij den aanvang van een alexandrijn niet noodeloos achtte. 't Is waar, dat de omstandigheden veel afdoen, ende scherpste vitters zouden mogelijk de eersten zijn, om, meêgesleept door de stoute en schitterende diktie van des Heeren DA COSTAAS poëzij, daar eene gewaagde accentueering in toe te juichen.

34.

‘.....Tien karolusgulden
ter boete,.....
.....Zoo nog de morgenstond
Des derden na Sint-Jan, uw klok in de aarde vond.’

Zie de Aant. w. bl. 7.

35.

‘.....en dat de kap in 't graf
Met ongelijken val de binnenvorm omgaf.’

Vergel. de aant., betr. bl. 27.

38

'.....der geesten broosheid....'
'Beproeft de geesten, of zij uit God zijn.'

39.

Dan stijgt de beê ten God van al,
Dat, als weleer een trompgeschal
Voor 's Heeren bondsark aangeheven,
Des vijands bolwerk heeft vernield,' enz.

Onder de gebeden, bij de klokwijding gebruikelijk, komt het navolgende voor;

'Omnipotens sempiterne Deus, qui ante arcam foederis per clangorem tubarum muros lapideos, quibus adversantium cingebatur exercitus, cadere fecisti; tu hoc tintinnabulum coelesti + benedictione perfunde: ut ante sonitum ejus longius effugentur ignita jacula inimici, percussio fulminum, impetus lapidum, laesio tempestatum: ut ad interrogationem propheticam; Quid est tibi mare, quod fugisti? Suis motibus cum Jordanico retroactis fluento respondeant; A facie Domini mota est terra, a facie Dei Jacob. Qui convertit petram in stagna aquarum, et rupem in fontes aquarum. Non ergo nobis, Domine, non nobis; sed nomini tuo da gloriam, super misericordia tua: ut cum praesens vasculum, sicut reliqua altaris vasa sacro Chrismate tangitur, oleo sancto ungitur; quicumque ad sonitum ejus convenerint, ab omnibus inimici tentationibus liberi, semper fidei Catholicae documenta sectentur. Per Dominum nostrum Jesum Christum filium tuum, qui tecum vivit et regnat, etc. K. Amen.

Pontificate Romanum (1663), de benedictione campanae, fol. 513.

39.

'.....De Klok van God bezield.'

Praesta quaesumus, ut hoc vasculum sanctae tuae Ecclesiae, praeparatum sanctificetur a Spiritu Sancto.

Pontif. Rom. f. 510.

39.

'Ons landplaag koortsen, gicht, begeven.'
'Waer door van stonden aen geschioden veel groote teeckenen ende

Miraculen van alderhande sieckten als van coortsen, gichten,
Landt-euvelen, verleemtheden, ende zeericheden aen kinderen,
Mannen ende vrouwen.'
Een volzin uit een oude memorie.

40.

'Wat hebt ge mij, zoo spreekt de Heer,
Geen huis gebouwd, van 't hout der cederen?
Wat dorst men de Arke Gods vernederen?
In dierenhuiden ligt ze neêr.'

II. *Reg.* VII, 7. en 2. Vergelijk ook met betrekking tot deze bladzijde, I. *Paralip.* XXIX. 1; II. id. V. 14; II. id. VII. 1-3; ook MATTH. XXII. 12.

41.

'.....Daar klinkt het van omhoog! -
Een klepelslag dreunt, somber krijtend,
Zijn venster in; en of van 't oog
Der burgerij, een blik verwijtend
Hem in 't bestorven aanzicht vloog
Deinst hij te rug.'

'Omme drie klocken te gieten, *guoet van thone ende resonancie.*'
Beschryv. van Delft bl. 141.
Dat ik EWOUT een middel heb doen vinden, om de klok dadelijk na de wijding, in zijn stoel ter luiding te hijsen - zal mij wel gegund zijn!

43.

'...bij Sint-Olof.'

St. Olof of Odulfus, wiens jaarmarkt te Delft den eersten Zondag na zijn feest, dat 12 Juni invalt, gevierd wordt.
Beschryv. bl. 150 en 696.

44.

'.....wie dorsten
Delf dan vergasten op zulk een schandaal? -
't Is toch een feit, dat de klok is geborsten.'

'Welcke clocken men luyden sal een halff iair lanck, ge-

duyrende tot anxt ende perykel van Meester voorsz, te weeten in gevalle die clocken braecken ofte niet en waren van gueder accoirt sulx als by meesters of guede mannen bevonden mochte worden dat se behoirden.'

Als boven bl. 142.

In zeker handschrift van den jare 1510, betreffende de St. Ursulaas kerk, vindt men van een dergelijk voorval gewag gemaakt.

'A^{o}. lxxxiiij up Sint Loys dach in December wast gegunt die Cnapen van de Smeen, dat sy die groete clock souden luyden tot hoirrer Feesten nae ouder gewoenten, ende sy luyden die groete clock Redemptor an stucken welc een scone clock was.'

54.

'.....'t Voorhout van den Haag....
Een schare volks was daar vergaârd.'

In den brief, dien de Magistraat van Delft ter dier tijd aan de Hertogin van Parma schreef, ter hunner verontschuldiging, komt de navolgende passaadje wegends de Beeldstormers voor:

'Alsoo middelertijde gepredict in den Hage in 't Voorhout, zijn [zij] des nachts daer nae volgende in der Minne-broeders Kercke alhier ingebroken, en hebben aldaer oock die Beelden vernielt ende ter neder getrocken, 't welck de wacht gewaer wordende,zijn met alder macht derwaerts gegaen omme 't selve te beletten, ende hebben daer gevonden groote menichte van gespuys met geschut, ende alderhande geweer.

54.

'Doch midlerwijl de Kloosterkerk vernielden.'

Hoe zeer deze kerk, die vroeger bij het Sint Vincents-klooster, een gesticht der Dominikanen of Jakobijnen behoorde, tijdens de hervorming geleden heeft (zonder dat ik mijn datum als historiesch opgeve) - kan men in de Beschrijvingen van 's Gravenhage te rug vinden: bij DE CRETSER op bl. 27, bij DE RIEMER, in het I. deels I. st., bl. 384. De laatste zegt er het volgende van:

'Zulks dat deze kerk in pronk en praal van overheerlyke

Tomben, uitmuntende Sepultuuren en schoone zarken, verrykt met voortreffelyke opschriften, voor geene kerk in Nederland heeft behoeven te wyken; dog van alle deze, die voor de Spaansche oorlogen en troubelen aldaar in menigte te zien waren, gelyk ook onder anderen die cierlyke verheven Tombe van de gemelde Hertoginne fondatersse, aan de Noordzyde, alwaar plagt te staan het hoog altaar, waarvan wy zoo even hebben gewaagd, is of weinig of niets te vinden; zynde dit gebouw te dien tyde deerlyk verwoest en jammerlyk geschonden, tot zoo verre, dat het zedert den tyd van de Reformatie, en na het afzweeren van den Koning van Spanje tot in den jaare 1617, eerst voor een paardestal en daarna voor een Artzenaal of Geschuthuis is gebruikt geworden.'

54.

'k Heb (God vergeve ons!) ruwe handen -
Het Allerheiligst aan zien randen,
En Christus treden met den voet;
'k Heb, in godslasterlijke kreeten,
De schennis en 't geweld godzalig werk zien heeten
Bij 't zinloos juichend roofgebroed,
Dat schuldig is aan 's Heeren bloed.'

'Daer na van de aenbiddinge der gheschapenen Godes, valt hy [GENTIAEN HERVET], wederom op de aenbiddinghe der Figuren ende des Cruyses, *dut is* vanden Os op den Ezel(!). Doch heeft hy het seer wijsselijck voor, daer hy seydt, Datmen een Cruyce gheensins aen en bidt als een Creatuere oft Schepsel: want daer was noyt mensche op aerden soo dol ende sinne-loos, die eenigh dingh ter Wereldt in de stede Godts wilde aenbidden, als een bloote ende slechte Creatuere.....

Maer het heeft onse lieve Moeder de Heylige Kercke alsoo gelieft [dat men het kruis vereert] doch niet sonder groote ende ghewichtige oorsaecken: want de figuere des Cruyces heeft ontwijfelijck alsulcken kracht, dat de Duyvel het voor een Bommelaer oft Bitebau aensiet, ende loopter voor wegh, effen ghelijck als een Hondt voor een stuck specks, soo men klaerlijck sien mach in de Guide Legende van sinte Christoffel..... Enz. Enz.

Somma sommarum, het Cruyce is een rechte Lijsken al bedrijf, ende de Roervinck in alle de Ceremoniën der heyligher Koomscher Kercken. Daer en gheschiedt niet, of sy moet overal mede in 't spel wesen: Jae, een Bagijn..... enz.

Maar aengaende dat Meester Gentianus hier toornich wordt ende buldert tegen de Ketters seggende, Dat het een Duyvelsche spotterije is, dat de Ketters sich niet en ontsien te vragen, of men de vliegen wil verjagen, soo wanneer men een teken des cruys met drie vingheren maeckt: daer in heeft hy by mijns dunckens gheen groot recht om sich alsoo te ontsetten. Want soo men met het teecken des cruyces de Duyvelen wel wegh drijft, wat wonder ist, datmen daer mede oock de vliegen kan verjagen, die doch onghelijck soo boos niet en sijn als de Duyvelen? Hoewel dat zy dickmael het Sacrament-huysken, ja den Godt selve, die daer in woont, seer onschamelijck..... ['den Godt selve': alias 'een stucxken deechs'].

De heylighe (!) Misse, wat is die anders dan een enckel belesinghe, bezweeringhe, oft betooveringhe, al waer het Brood ende de Wijn, die doch zijn leeflooze, ende stomme creatueren, uit cracht van des Paeps adem ende van de vijf woordekens verandert in vleesch ende in bloet! Enz.'

MARNIX VAN ST. ALDEGONDE (*De Bijen-Corf der H. Roomscher Kercke*, bl. 162. 164. 165. 167. 11. 15).

'Dit is mijn lichaam, hetwelk voor u zal geleverd worden. Doet dit tot mijner gedachtenisse. Dit is mijn bloed van het nieuwe verbond, dat voor velen, ter vergeving der zonden, zal vergoten worden.'

JEZUS CHRISTUS (*Luc.* XXII, 19, en *Matth.* XXVI, 28).

'Zoo wie onwaardig dit Brood zal eten, of den Drinkbeker des Heeren zal drinken, *die zal schuldig zijn aan het lichaam en bloed des Heeren.....* Want die er onwaardiglijk van eet, of drinkt, eet en drinkt zich het oordeel: niet onderscheidende het Lichaam des Heeren.'

PAULUS - *aan die van Korinthen:* XI. v. 27 en 29.

V. Zijzeggen, dat wij Brood aanbidden.

A. Dat is onwaar; want wij leeren immers, dat er geen brood meer is in het H. Sakrament. Wij bidden den zelfden Heere Christus in 't H. Sakrament aan, welken de Drie Koningen in de kribbe aangebeden hebben.

V. Maar *de gedaante* van brood is er evenwel: bidden wij die aan?

A. Onze aanbidding komt op den Heere Christus en niet op de gedaante: *even als* de aanbidding van de Drie Koningen niet op de doeken, in dewelke Christus gewonden was, en de aanbidding van de Apostelen niet op de kleederen, maar op Christus-zelven gericht was.

Katech. van VOGEL, II. 147. (Kerkelijk goedgekeurd).

V. Wat leeren wij, Katholijken, aangaande het eeren der beelden van Christus, van Maria, en andere Heiligen?

A. Wij leeren, dat het *geoorloofd* en *voordeelig* is diergelijke beelden te maken, te bewaren, in de kerken te stellen en behoorlijke eere te bewijzen, *om Den Gene*, welken zij ons verbeelden.

V. Staat er niet in het eerste gebod: gij zult u geen gesneden beeld maken?

A. Ja, maar daar staat bij: om hetzelve te aanbidden. Beelden maken om ze te aanbidden, gelijk de Koning JEROBOAM gedaan heeft (I *Reg.* XII, XIII), dat is verboden; maar niet het maken van beelden tot een ander, een heilig einde; zoo als de Koning Salomo gedaan heeft (I *Reg.* VI).

V. Is het waar, dat wij de beelden aanroepen, van hun allerhande genaden begeeren, en er ons vertrouwen op stellen?

A. Neen, dat is nog geen Katholijke ingevallen. 't Is nooit van onze Kerk geleerd. De beelden in zich-zelven zijn een levenloos wezen, en hebben geen macht om ons iets te geven. Daarom roepen wij ze niet aan, maar wel den geen, die er ons door verbeeld wordt. Gelijk zij, die eertijds voor de Arke nedervielen, niet de arke, maar den Heere van de arke hebben aangeroepen (*Jos.* VII, 6).

V. Waarom noemt men dan eenige beelden mirakuleus of wonderdoend?

A. Niet daarom, als of zij uit zich-zelven eenige macht hadden, om eenige wonderwerken te doen, of om aan ons eenige genaden mede te deelen; maar, om dat de Heere God aan de menschen wonderen deed, welke, bij die beelden, hun gebed met een bijzonder vertrouwen verrichtten. In dezen zin heeft de koperen slang, welke God bevolen had op te rechten, mirakuleus kunnen genoemd worden. *Num.* 21, v. 8.

V. Maar waarom doet God bij sommige, en niet bij andere beelden wonderwerken?

A. Waarom heeft God bij't aanschouwen van de koperen slang, en niet bij eenig ander beeld wonderen gedaan? Waarom bij het bad te Bethsaida? Waarom door de schaduwe van Petrus, alsook door de zweetdoeken van Paulus, en niet door anderen? Hij is de Heere, hij kan zijne Genaden uitdeelen, waar en wanneer hij wil, en niemant mag hem zeggen: Waarom doet gij alzoo?

Katech. v. VOGEL I, kap. III, ond. 7.

Ziet deze stellingen aldus, in minder beknopte form, verklaard en gepromulgeerd door de belijdenis der H. Kerk-zelve, in den Katechismus, uitgegeven op last der Kerkvergadering van Trente. Over de eeredienst, die men den Heiligen bewijst, en het in eere houden hunner beeltenissen, in zonderheid het tweede deel, bl. 94-98; waar de misbruiken geanathemizeerd en de voegzaamheid der vereering op het eenparig oordeel der vaderen gegrond wordt.

> ‘Zoo dan lasterden zij, hetgeen zij niet verstonden.’
> II PETRUS II, 12.

Bij mijne talrijke protestantsche vrienden, waarvan ik er onder mijn liefste tel - behoef ik geen ontschuldiging wegends de bovenstaande aanhalingen ter motiveering van EWOUTS woorden: ze waren noodig, om zijn standpunt te kenteekenen, tegenover den geest, die zelfs den gevormden man, den Edelman, voor de symbolen van het Katholicisme bezielde; zij ken-

nen mij genoeg, om te weten, dat mijn hart verre is van eenig welbehagen te vinden in 't aanroeren van feiten, die de jammerlijke scheuring vergezeld of verergerd hebben, en zoo pijnlijk gemaakt als maar mogelijk was. Laat ik das op het bovenstaande nog eenige woorden volgen - dan is het deels om, in de zoo even vermelde qualifikatie van het bovenstaande, te doen blijken, dat het mijn meening niet was mijn dichtstuk tot voorwendsel eener onaangename, en, mijne onbevoegdheid in aanmerking genomen, zeker weinig vruchtbare kontrovers te maken; deels - om, *à propos* van de beeldstormerij, er een klaagtoon over aan te heffen, dat men onder broeders, die alle beweeren de christelijke liefde in hun devies te voeren, met zoo veel verbittering drijft en schrijft ter verstikking van dezen levensadem des Christendoms, ter wederopwekking van den vijandelijken geest, die in de eerste dagen der reformatie niet nalaten kon zich, bij de weêrzijdsche partijen, in woorden en daden te vertoonen. Wie had het bij-voorbeeld, van onzen tijdgeest kunnen verwachten, dat men de schaamteloosheid hebben zou het boekjen van MARNIX ('t-welk als produkt van de zestiende eeuw niet onnatuurlijk, en, als zoodanig, in de oogen onzer protestantsche broeders [Vid. de Hoogl. SIEGENBEEK] mogelijk verschoonbaar was), te herdrukken? Wie - wat ernstig en gemoedelijk Christen, welk loiaal en maatschappelijk mensch, uit onze dagen, walgt niet van de lage, de redeloze spotternijen, die het vernuft van den Schrijver zich onderstaat, niet alleen met hetgeen door de eerwaardigste mannen, die het Katholicismus heeft opgeleverd, als heilige waarheden geëerbiedigd werd, maar met wezens en voorwerpen, die bij elken beschaafden mensch in achting staan? Hoe kan hij den Heiligen Naam Gods, en van onzen godlijken Heiland, in éénen adem hooren noemen met de schandelijkste onkieschheden? Hoe zou het hem niet verontwaardigen, dat de kwade trouw, met een grimlach om de lippen, den Katholijken, *in letterlijke strijdigheid* met de uitspraak der Kerk[1], de zinneloze stelling verwijt,

1 *Katech. van Trente.* I, bl. 311, en volg. (Ed. v. 1746). *Conc. Trid., sess.* 13, *c.* 1; *can.* 2 (Ed. 1845, p. 100, 108).

dat het lichaam van Christus ‘soo lanck en soo breedt als het hingh aan *de galge* des Cruyces[1]’ in de H. Eucharistie tegenwoordig is: terwijl de Kerk juist de *speciëele gedaante* van *de substantiëele tegenwoordigheid* onderscheidt? - Het *essentëel* bestaan is niet in de *accidenteele* hoedanigheden gelegen. - Of hoe zou hij de H. Maagd, de minnelijke Moeder des Heeren, met beschimpingen kunnen zien overladen, om dat er dichterlijke zielen geweest zijn, die haar, in hun geestdrift, symboliesch groot hebben gemaakt, en haar afgebeeld, zoo als de menschelijke zinnen, buiten wier vatbaarheid wij onmogelijk plastiesch kunnen denken, zich de grootheid plegen voor te stellen? - En toch laat ik dusdanige vrucht van de zestiende eeuw geheel ongemoeid, en in hare historische waarde voor zooveel dit alles betreft, zoo wel als voor het belachlijk maken der verhevenste kunst en het uitjouwen der groote meesters[2] in hunne tafereelen van ‘eenen Godt aen 'tcruyce ghenagelt, eenen Godt, rijdende op eenen Esel, eenen anderen, die de Engelen opwaerts voeren, eenen *Salvator Mundi*, een kleyn naeckt bagijne Jesuken al lacchende, ende ghevende de benedictie,’ en wat er al meer schampers en profaans op volgt. Zoo tijden - zoo zeden! Men moet altoos relatief beoordeelen! Maar daarom juist treffe de afschuw des rechtschapenen den hefdelozen drijver, die zulk eenboek *in onze tijd* doet herdrukken. Vrienden! dienen wij God naar ons beste weten - en brengen wij de zaak van het Christendom in 't algemeen, tegen over de woelingen van het Rationalisme, geen nadeel toe, door zulke onredelijke en dwaze handgreepen als de herdruk van een boek, dat door geen man van gevoel of beschaving toegejuicht, veel minder voor ons hedendaagsch publiek geschikt gekeurd kan worden.

54.

> ....‘GEROBULUS - een van “de nieuwe leering”
> Preêkte in 't geheim het volk de “vrijheid” aan.’

‘In den iare 1566 begon men te Delft ook in 't heimelijk te prediken de eerste predikant heette *Johannes Gerobulus*, doch

1 *Bijencorf*, bl. 161.
2 *Bijencorf*, bl. 11.

deze vertrok weder in den iaare 1567.' Beschr. v. Delft. Overigens is het bericht en de voorstelling een uitvloeisel van de subjektiviteit van EWOUT, en heb ik daar niet verder voor te verandwoorden, dan wat de waarschijnlijkheid betreft, dat hij zóo gezien, gevaren, en gesproken hebbe.

54.

'Op dat ook Delf-en Rhijnland ondergaan
De rampen in Breda en Zeeland doorgestaan.'

De reeds genoemde brief van de Landvoogdesse, gedateerd den XXVI augusti XV^{c}lxvj, ving aldus aan:

'Genadichste Vrouwe.

Alsoo op vrijdage lestleden de druckelicke, en de jammerlicke nieumaren alhier verstroyt sijn geweest, van de desolatie ende verderffenisse van Antwerpen, te weeten dat alle de Kercken, Cloosteren, ende Conventen, aldaer gespolieert zijn, van alle heure Beelden ende Ornamenten, dat oock van gelijcken geschiet soude wesen te Breda, te Bergen op Soom, Seven Bergen, ende in andere ommeleggende plaetsen in Brabant, dat van gelijcken tot Middelburch, ende in andere diversche Steden in Zeelant, ende oock in diverse quartieren van Vlaenderen, 't selve mede geschiet was, es die Geestelecheyt binnen deser Stede daer deur zoe verslegen ende geconsterneert geweest, dat sy terstond ten selven dage seer subijtelick buyten onse wete ende advijse, begost hebben alle heure juweelen ende ornamenten te doen dragen ende ruymen buyten Kercken en Conventen'.

54.

'Ter waapning van hun vuist met moker en geweer,'

't Was niets vreemds, dat een klokgieter tevens geweermaker was. Ik lees in de *Hundert-und-viertsehn Person*, gedrukt te Frankfort, in het jaar 1574, onder het houtsneedtjen, voorstellende den *Glockengiesser:*

Ich kan mancherley Glocken giessen,
Auch Büchsen, daraus man thut schiessen,
Auch Mörser, damit man wirfft Feuwr
Zu den Feinden, gar vngeheuwr.

Auch Ehrn Häfen auff dreyen Beyn,
Auch Ehrin öfen, grosz vnd klein,
Ausz Glocken Ertz, künstlich gegossn,
Lydus hat diese Kunst auszgossn.

56.

.....'Ter markte, waar het Klooster ligt,'

Thands de paardenmarkt. Het toenmalig klooster stond ter plaatse van het hedendaagsch artilleriemagazijn. 'Dit Clooster' (het gesticht-zelf) 'is na de herstellinge van de Godsdienst,' zegt BLEYSWIJCK, 'ten deele tot een Magazijn ofte Packhuys van Salpeter en andere materialen tot het maecken van Buskruyt behoeftigh, mitsgaders andere toerustingh ten Oorlogh van hare Ed. Gr. Mog. gebruyckt.'

56.

'Hij vindt een schare volks, die aan de Kloosterpoort
Om oopning aanhoudt.'

De beeldstormers hadden het bijzonder geladen op de gestichten der Franciskanen. In den bovengemelden brief leest men nog:

'Ende sijn eyntelick nochtans met, goeden persuasien eensdeels gestilt, ende te vreden gestelt, mits dat men hem luyden openen zoude 't geheele Convente, daer sy riepen ende sustineerden veel vreemden ende uytheemsche luyden te wesen, 't welk nochtans, sulcx niet bevonden en worde, waer mede niet te vreden sijnde, zijn van daer voorts gelopen naer 't Convent van Sinte Claren, alwaer hemluyden gelijcke opening is gedaen, alsoo aldaer alle de Beelden vander Kercken, te vooren wechgedaen waren, ende oock niemant vremts aldaer worde gevonden, soo sy hadden gesuspiceert, en hebben aldaer geen sonderlinge schade gedaen.'

57.

'En PETRI SLUPICKS taal,'

'*Petrus Slupick*, was een Franciscaner monnik, en een man van een byzondere godtvrugtigheit, zyn ouders woonden voor dezen in 't dorp Slupick by der Goude, maar zommige willen dat hy te Delft geboren is. Althans, dit is zeker dat hy hier

lange iaaren het ampt van biechtvader by de nonnen van St. Clara bedient heeft, hy was een groot en onvermoeit predikant, en zoo men zegt heeft hy alleen in Delft en Delfland over de 6000 leerredens gedaan, en wierd in de verwarde tyden gebannen, wanneer hy naar Haarlem vlugte, alwaar hy het zelve ampt noch eenige iaren by de Clarissen heeft bekleed, tot dat hy den [30_{sten} December 1574] van hier naar een beter leven verhuisde. Hy heeft eenige geestelyke boekjes uitgegeven, als:

Praxin spiritualem Orationis Dominicoe, qua agitur de Sacramentis, quotidiana poenitentia, de VII Boris, aliisque ad Orationem pertinentibus. Antverp. 1561.

De geestelyke betrachting van het gebed des Heeren, is van hem in 't nederduitsch ook in 't ligt gegeven, en te Delft in den iaare 1557 gedrukt.'

Beschryving van Delft, bl. 669.

BOXHORN en BLEYSWIJCK rekenen hem onder de geleerde Delvenaars, en op eene andere plaats heet hij de 'vermaarde en godtvrugtige minnebroeder *Petrus Slupicius*, een zeer deugtzaam man, een onvermoeide betrachter van de evangelische volmaaktheit, en een onbezweke prediker.'

Vergelijk FOPPENS' *Bibliotheca Belgica*, II, 1011.

59.

'Wakkre kalven!'

De Delvenaars, gelijk bekend is, werden wel spottend *kalve n* genoemd.

59.

'...Een venster,... dat op de vest der stad
Een.....uitzicht had.'

Volgends een platte grond van het jaar 1560, kwam de kloosterhof op de wallen uit der stad.

60.

'.....Edelman' } *man* op *man* rijmen?
'.....Oorlogsman' } *man* op *man* rijmen?

Als er een derde rijm bij komt, zie ik er geen kwaad in; maar eigenlijk rijmt *man* hier op *sman* - en dat is zoo goed

als *waard* op *swaard.* Of het rijm is voor het verstand - en dan rijmt *edelman* zelfs op *timmerman;* òf het is voor 't gehoor - en dan zal niemant mij de aannemelijke assonance van *man* en *sman* betwisten. - Laat gij dan ook *bereid* op *strijd* slaan, gelijk de Belgen zich tegenwoordig (voorzeker tot hun lateren spijt) veroorloven? Neen! dit is iets anders; de goede uitspraak behoort de *ei* van de *ij* te onderscheiden: maar de goede uitspraak kan *oorlogsman* en *edelman* niet beter dan zuiver rijmende doen hooren. Prof. VETH, de verdediging van *ei* op *ij* ondernemende, had, dunkt ons, wel een motief kunnen vinden, in het recht der overige provinciën, ter uitbrenging van een stem bij de bepaling van ons taaleigen, om van die verdediging af te zien.

60.

‘Roffiaan,’

Fielt, liederlijke booswicht. Het wordt ook wel (gelijk in 't Italiaansch) in de bijzondere opvatting van *lage koppelaar* gebruikt. Het Engelsch omschrijft het met *murderer, desperate villain.*

61.

‘Latoen,’

Een samengesteld metaal; ‘een zoort van koper of metaal in koleur na goudt gelykende, 't geen onze voorouders in groote waarde plachten te houden;’ thands - dun *geel* koper, dus rood koper en zink; het klokmetaal bestaat echter meestal bloot uit rood koper en tin.

64.

‘Vader PETER.’

Zie mijn vroegere aant. op *Petrus Slupick.*

65.

‘Dat Delft haar godsdiensttrouw bewijze.’

Vergel. de meerg. Beschr. op bl. 605.

66.

‘Reeds heeft men weeldrig huisgeraad>
Reeds zilverwerk en koperstaven,
Naar ieders rijkdom, stand en staat.

Bij één gebracht in vrije gaven.'

Op bl. 42 van de meergemelde Beschryv. v. Delft leezen wij hier ook nog een voorbeeld van:

'De stoffe tot de eerste wierd by opgaringe, uit zucht tot den Godtsdienst, door de gemeente gegeeven; zommigen gaven gelt, andere kopere en metale potten, ketels, pannen, bekkens, kandelaren, enz. Doch andre, om meer uit te munten' (hoe kent ge zoo precies dat motief?), 'brachten uit een vrywillige gift eenig zilverwerk aan, opdat deze klok door schelder en aangenamer geluit te bevalliger in hunne ooren mogt klinken, gelyk uit sommige oude papieren noch zou kunnen aangetoont worden.'

67.

'.....'t Mocht, met Godshulp, gelukken
't Ontzettend kunstgewrocht den schoot der aard te ontrukken.
Hij heeft zijn duren eed aan God gestand gedaan -
En eeuwen mocht zijn klok tot 's Heeren glorie slaan;
De trekken van zijn bruid, die hem voor 't zielsoog speelden,
Zijn aan 't metaal vertrouwd, schoon nevens meerder beelden,
Onkenbaar buiten hem.'

Zie mijne aant. wegends bl. 26. De groote klok waarvan daar ter plaatse gewag wordt gemaakt, is inderdaad de zelfde, wier ontstaan ik beschreven heb. Zij was aan geen bijzonderen heilige toegewijd, en (gelooft men aan de dichterlijke meening) dan was het om het teder denkbeeld, dat EWOUT aan deze klok heeft geëigend. Vindt men in het navolgend randschrift, dat ik aan de Beschr. v. Delft ontleend heb, EWOUTS naam verzwegen: welnu, dan moog men bedenken, dat EWOUT, wijs geworden door zijn rampen, zich-zelven genoeg voldoening had bezorgd, met al de dierbare kenteekenen aan zijn klok te verbinden, waarvan zijn werkstuk nog heden ten dage ons in den eerwaardigen en (helaas) veegen kerktoren de overblijfselen vertoont. De korte beschrijving, die BLEYSWIJCK (Beschr. v. Delft, Ed. 1667, bl. 139) van de klok-zelve geeft, is, voor het uiterlijke, vrij naauwkeurig. Vergun mij, dat u ik het navolgende er nog van mededeele.

‘Haer Inscriptie, in 't Latijn en Duytsch met seer weynighe distinctie in twee ronden achter malkander volgende, is dese: Sacrosanctae individuae Trinitati uni Soli Deo vero et vivo S: Dese clock is gegooten ter eeren des hoech wairdighe heylighe Drievoudicheyts eens waerachtichs onverscheyden Godheyts doer Heindrick van Trier int jaer ons Heeren XV^{c}.LXX. Kerckmeesters weesende Sasbout Cornelissoen Pieter van Opmeer Jan Sasboutsoen ende Lambrecht Michielsoen.

Boven aen in de eerste circkel komen 24 paer onbekende Tronien [acht-en-veertig - ofschoon ik er 46 geteld heb; echter heb ik telkens twee vrouwen op één mannenkop meenen te vinden: hij zal dus wel gelijk hebben], de circkels daer het Schrift in stact niet wel onderscheyden zynde waer sy beginnen en eyndighen, kan men sonder naeuw regard te nemen, nauwelijcks sonder confusie lesen; in 't midden van de Klock [en dus onder het schrift] komen noch vier Tronien, aan yeder zyde, rondom gaende een, ende alle vier even al eens [?]; daer ontrent komen aen eene zyde noch dese woorden: *ut litati* et *ornamento* [?]; moetende de twee eerste apparentelijck een [woord] zijn ende een I (tusschen beyde over-geslagen zijnde), in gestelt werden, 't welck dan [voegt de Schrijver er bij] soo veel te kennen soude gheven, als dat dese Klock *tot dienst en cieraedt* gegoten is, gelijck waerlijck [laat hij er zeer judiciëus op volgen] een treffelijcke Klock geen geringe vercieringh aen een Kercke toe-brenght.’

72.

‘.....gij, die mij van 't Vaderland
Als een schaduw, als een spiegel,
Als een blijde erinring waart,’...

‘Ook wy, vervallen, wy, verneêrde bannelingen, Herzoeken op deze aard de hooger Hemelkringen, Ons Vaderland!’

BILDERDIJK (na PLATO).

FINIS.

Bericht van den uitgever.

Spijt alle zorg, is het niet mogelijk geweest deze uitgave geheel zuiver te houden van drukfeilen. Men verzoekt den Lezer, in het belang der lektuur, de navolgende verbeteringen te maken:

Bl. 53 staat: ‘getorst-’ verbeter: ‘getorst,’
Bl. 64 Achter ‘verdwijnen,’ de komma in een punt te veranderen.
Bl. 65 Moet bij den ondersten regel het woordtjen ‘'Dat’ voorgevoegd worden.
Bl. 71 staat ‘menschelijk’, in plaats van ‘menschlijk’
Bl. 80 staat ‘beelden hun’, dit moet ‘beelden hem’ zijn.